

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Indrės Baltavičiūtės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Piktnaudžiavimo tarnyba sudėties analizė

Darbo vadovas Prof. dr. Jonas Prapiestis
Recenzentas Prof. habil. dr. Gintaras Švedas

Vilnius 2011

Turinys

SANTRUMPOS	2
ĮVADAS.....	3
I DALIS. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SAMPRATA	5
II DALIS. PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SUDĖTIS	16
1 skyrius. Objektas	16
2 skyrius. Objektyvioji pusė	17
3 skyrius. Subjektas.....	21
4 skyrius. Subjektyvioji pusė	26
III DALIS. KVALIFIKUOJANTYS PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA POŽYMIAI	29
IV DALIS. PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SUDĖTIES LYGINAMASIS TYRIMAS	37
IŠVADOS.....	47
SANTRAUKA.....	49
SUMMARY	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51

Santrumpos

LR — Lietuvos Respublika;

PL — Lenkijos Respublika;

RF — Rusijos Federacija;

DE — Vokietijos Respublika;

AT — Austrijos Respublika;

FR — Prancūzijos Respublika;

IT — Italijos Respublika;

BK — baudžiamasis kodeksas;

BPK — baudžiamojo proceso kodeksas;

CK — civilinis kodeksas;

LTSR — Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika;

RSFSR — Rusijos Tarybų Federacinė Socialistinė Respublika;

LDK — Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė;

str. — straipsnis.

IVADAS

Temos aktualumas. Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“) įtvirtintos nusikalstamos veikos, skirtos užtikrinti žmogaus teisių bei laisvių gynimą nuo pačių valstybės institucijų ir pareigūnų neteisėtų kėsinių. Šiame skyriuje yra įtvirtinta ir piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtis, kuri pasireiškia valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimu arba nepanaudojimu priešingai tarnybos interesams. Atsižvelgiant į teisminį nagrinėjimą, ikiteisminių tyrimų statistiką bei šios nusikalstamos veikos istorinę raidą, galime neabejotinai teigti, kad piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimas yra ir visada buvo aktualus. Be to, šios veikos aktualumas yra aktyviai agituojamas visuomenėje: politikų kalbose, spaudoje ir pan. Reikia pripažinti, kad teisėsaugos institucijų pastangos pažaboti piktnaudžiavimą tarnyba dažnai būna bevaisės, kadangi nusikaltimo subjektai suinteresuoti išlaikyti šį nusikaltimą paslapyje, tokiu savo elgesiu suteikdami jam aukštą latentškumo lygį. Ypatingai aktualus šios nusikalstamos veikos klausimas praktiniu požiūriu, kadangi tiriant šias veikas susiduriama su įrodinėjimo bei kvalifikavimo sunkumais. Žemas atsispindėjimo lygis kriminologinėje statistikoje tik patvirtina tai, kad didžiausia dalis šių nusikaltimų taip ir lieka neįrodyta dėl sudėtingos piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties.

Temos naujumas. Piktnaudžiavimo tarnyba sudėties samprata domėtasi jau nuo romėnų teisės laikų, tačiau susidomėjimas ja, neišblėso net iki šių dienų. Dar ir dabar ši samprata yra aktyviai aptarinėjama tarp įstatymų leidėjų, teisės mokslininkų ir praktikų. Tai įtakoja teisės profesionalų nesugebėjimas suvienodinti šios nusikalstamos veikos teisinio reglamentavimo, nusikaltimo sudėties elementų atitinkamuose įstatymuose, pateiktį aiškia nusikaltimo kvalifikavimo schemą. Ypatingai didelis susidomėjimas yra piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo subjektu, kurio aiškaus apibrėžimo nėra iki šiol ir tai sukelia nemažai sunkumų teismams nagrinėjant bylas, dėl šios nusikalstamos veikos padarymo. Darbo metu bus mėginama aptarti įstatymuose skirtingai reglamentuojamą nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sampratą, nepamirštant apžvelgti ir užsienio valstybių norminių teisės aktų, aptariama aktuali teismų praktika bei išanalizuojamas kiekvienas piktnaudžiavimo tarnyba sudėties elementas atskirai.

Tiriamoji problema. Baigiamojo darbo problema apima piktnaudžiavimo tarnyba sudėties teisinio reglamentavimo sąlygotumą, atskirų šios nusikalstamos veikos sudėties elementų apibrėžimo ypatumus bei kvalifikavimo problematinius aspektus, labiausiai akcentuojant teismo nagrinėjimo kontekste.

Darbo **tikslas** išanalizuoti nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sampratą bei raidą, ištirti teisinį reguliavimą, atlikti lyginamąjį tyrimą su užsienio valstybių norminiuose aktuose įtvirtinta analogiško nusikaltimo sudėtimi.

Darbo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. aptarti piktnaudžiavimo tarnyba sudėties sampratą, formas ir istorinę raidą;
2. pateikti piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties elementų analizę;
3. išanalizuoti nusikaltimą kvalifikuojančius požymius aptariant teismų praktiką;
4. palyginti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintą nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sudėtį su užsienio baudžiamųjų kodeksų atitinkamais straipsniais.

Pagrindinis darbo **objektas** yra piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi sudėties problematika.

Darbo rašymui naudoti tokie **šaltiniai**: Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai, kiti Lietuvos Respublikos įstatymai ir teisės aktai, tarptautiniai teisės aktai, Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamosios ir kitų teisės mokslų literatūra. Darbe remtasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu bei Lietuvos Respublikos Aukščiausio Teismo 2007 – 2010 m. nutartimis.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami įvairūs tyrimo metodai:

1. *Loginis* – tam, kad pateikus atitinkamą išvadą ir apibendrinimą būtų galima įsitikinti, kad jie neprieštarauja logiškumui;
2. *Teologinis* – siekiant atskleisti piktnaudžiavimo tarnyba sampratos reglamentavimo prielaidas ir tikslus;
3. *Sisteminis* – siekiant užtikrinti piktnaudžiavimo tarnyba sudėties elementų kompleksinę analizę, atsižvelgiant į teisės normų sąsajas, sistemiškumą, jų santykį su kitais norminiais aktais;
4. *Lyginamasis* – lyginant piktnaudžiavimo tarnyba sampratą su kitais Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių norminiais teisės aktais;

5. *Istorinis* – nagrinėjant piktnaudžiavimo tarnyba sampratą istoriniame kontekste.
6. *Lingvistinis* – padedantis išsiaiškinti tikslias sąvokų reikšmes.

I DALIS. NUSIKALSTAMO PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SAMPRATA

Valstybės tarnyba grindžiama įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo, veiklos skaidrumo, viešųjų ir privačių interesų derinimo principais. Todėl labai svarbi funkcija yra pačios valstybės tarnybos apsauga teisinėmis, tarp jų ir baudžiamosiomis, priemonėmis nuo kėsinosi į valstybės tarnybos normalią veiklą.¹ Baudžiamoji atsakomybė už veikas, kuriomis valstybės tarnybos darbuotojai, nevykdydami arba netinkamai, nesąžiningai vykdydami jiems suteiktas pareigas ar pasinaudodami tarnybine padėtimi dėl savo interesų, kėsinaisi į įstatymų saugomus principus, dezorganizuoja, griaua valstybės tarnybos darbą įvairiose srityse, tiesiogiai ar netiesiogiai pažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas žmonių teises bei laisves yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos (toliau LR) baudžiamojo kodekso (toliau BK) XXXIII skyriuje – „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Viena iš šiame skyriuje įtvirtintų nusikalstamų veikų yra piktnaudžiavimas tarnyba, kuri, kaip teigia L. Pakštaitis, yra viena dažniausių veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.

Piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties ir kvalifikacijos nagrinėjimą tikslinga pradėti nuo svarbių teorinių klausimų: apie piktnaudžiavimo tarnyba apibūdinimą, apie jo sampratą, apie piktnaudžiavimo tarnyba istorinę raidą ir formas. Atsakymai į šiuos klausimus padės išsiaiškinti įstatymų leidėjo sprendimų logiką, atrasti „silpnąsias“ vietas bei prieštaravimus egzistuojančiose įstatyminėse konstrukcijose, kurių įveikimas, savo ruožtu, gali leisti aiškiai ir be klaidų kvalifikuoti analizuojamo nusikaltimo kategoriją, geriau suvokti piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo teisinį reglamentavimą, o kartu geriau suprasti vykusių reformų ir pokyčių visetą.

Piktnaudžiavimas teise paprastai apibrėžiamas kaip neteisėtas teisės panaudojimas, t. y. kaip jos panaudojimas ne pagal normatyvais nustatytą tvarką. Tuo tarpu piktnaudžiavimą pažodžiui reiktų suprasti kaip „naudotis kuo piktam“², t. y. veiksmas (neveikimas), vykdomas naudojant tam tikras priemones, kuriomis padaroma didelė žala. Didelės žalos buvimas yra būtina sąlyga, skirianti piktnaudžiavimą nuo kitų piktavališkų veiksmų. „Piktam“ galima, pavyzdžiui, naudoti peilį, tačiau žalos padarymas tokiais atvejais nelaikomas piktnaudžiavimu. Vadinasi piktnaudžiavimas numato ne daiktų, o kažko kito panaudojimą, konkrečiau – tarnybinių veiksmų.

¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje nutartis Nr. 2K – 265/2007, Vilnius.

² Lietuvių kalbos institutas. Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus], 2008. Prieiga per internetą: <http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

Tuo tarpu valstybės tarnyba pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą, suprantama kaip valstybės tarnautojų veikla valstybės (valstybinėse ir savivaldybių) institucijose ar įstaigose atliekant viešojo administravimo funkcijas bei teikiant viešąsias paslaugas visuomenei.³ Taigi, galime teigti, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi yra „pikto darymas“ iš pačios valstybinės tarnybos „vidaus“, kuris ypatingai didelę žalą padaro valstybės tarnybos normaliai veiklai bei diskredituoja pasitikėjimą valstybe.

Reiktų paminėti, kad terminas „piktnaudžiavimas“ sutinkamas ne tik LR BK⁴, bet ir LR baudžiamojo proceso kodekse⁵ (toliau BPK), civiliniame kodekse⁶ (toliau CK), konkurencijos įstatyme⁷ bei daugelyje kitų norminių teisės aktų. Daugeliu atvejų šis terminas naudojamas pažymėti piktnaudžiavimą asmeniui suteiktomis subjektyvinėmis teisėmis, pavyzdžiui, LR CK III knygoje („Šeimos teisė“) yra straipsnis, kuriame kalbama apie piktnaudžiavimą šeimos teisėmis⁸ ir pan. Taigi matome, kad piktnaudžiavimas paplitęs beveik visose teisės šakose, todėl jį pažaboti lengvai ir greitai neįmanoma, tuo labiau, kad šį nusikaltimą darantys asmenys yra suinteresuoti tokios veikos slėpimu.

Piktnaudžiavimas, kaip jau buvo minėta, įtvirtintas LR BK XXXIII skyriaus 228 str. Šiame straipsnyje įtvirtintos dvi iš esmės autonomiškos, alternatyvių nusikaltimų pagrindinės sudėty – piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi ir tarnybos įgaliojimų viršijimas. Reikia paminėti, kad šio nusikaltimo pakankamai sudėtinga sudėtis atsirado tik naujame LR BK. Iki tol galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose ji buvo reglamentuota atskirai. Šiame straipsnyje įtvirtinta pagrindinė ir, atsižvelgiant į tai, kad šio nusikaltimo pavojingumą didina materialinės ar kitokios asmeninės naudos siekimas, kvalifikuojanti piktnaudžiavimą sudėtis. Pagrindinė sudėtis įtvirtinta šio straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta bendra norma (*lex generalis*), apimanti visus valstybės tarnybos panaudojimo savo interesais požymius. Tuo tarpu kvalifikuojanti sudėtis reglamentuota 2 dalyje, kurioje nustatyta speciali norma pirmosios šio straipsnio dalies atžvilgiu, įtvirtinanti papildomą požymį – siekimą turtinės ar kitokios asmeninės naudos (pareigų paaukštinimo, garbės ir pan.). Kaip matome, pati straipsnio struktūra mažai kuo skiriasi nuo kitų tame pačiame skyriuje

³ Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius, 2003. P. 275.

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37 – 1341.

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262; Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262.

⁷ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, Nr. 59-1479.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262.

įtvirtintų straipsnių. Esminis skirtumas tame, kad 228 str. įtvirtintos dvi savarankiškos nusikaltimų pagrindinės sudėty, kurios šiam straipsniui suteikia išskirtinumo bei sudėtingumo. Reikia paminėti, kad šiame straipsnyje įtvirtinta antra nusikaltimo sudėtis (įgaliojimų viršijimas) šiame darbe nebus analizuojama, taip suteikiant daugiau dėmesio nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sudėčiai.

Aptarus BK 228 str. struktūrą, būtų tikslinga paanalizuoti ir piktnaudžiavimo tarnyba sąvoką, kuri nėra tiesiogiai įtvirtinta minėtame straipsnyje, tačiau atsižvelgiant į straipsnio dispoziciją, galime pateikti šios nusikalstamos veikos sampratą. Piktnaudžiavimas tarnyba gali būti suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, jeigu dėl tokių veiksmų didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo. Teismų praktikoje piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų teisių, pareigų ir įgaliojimų panaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei bei turiniui.⁹ Kadangi piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtis materialinė, reikia nepamiršti, kad baudžiamoji atsakomybė už šio nusikaltimo padarymą kils tik atsiradus įstatyme numatytiems padariniams – didelei žalai. Skirtingai nuo BK Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 2 str. 13 punkte yra įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnyba sąvoka: „Piktnaudžiavimas tarnyba – valstybės tarnautojo veika (veikimas ar neveikimas), kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais (neteisėtai pasisavinamas ar kitiems perleidžiamas svetimas turtas, lėšos ir t. t.) ar dėl kitokių asmeninių paskatų (keršto, pavydo, karjerizmo, neteisėtų paslaugų teikimo ir t. t.), taip pat valstybės tarnautojo veiksmai, kuriais viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama.¹⁰ Kaip matome, LR valstybės tarnybos įstatymo 2 str. 13 punkte pateikta piktnaudžiavimo tarnyba sąvoka nėra identiška pagal BK 228 str. dispoziciją bei teismų praktiką suformuluotai sampratai. LR valstybės tarnybos įstatyme įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnyba sąvoka numato tik vieną galimą šios nusikalstamos veikos subjektą – valstybės tarnautoją, tuo tarpu BK straipsnio dispozicija bei teismų praktika pateikia alternatyvą valstybės tarnautojui, t. y. jam prilyginti asmenys, kurie pagal valstybės tarnybos įstatymą, nelaikomi valstybės pareigūnais, bet tokiais pripažįstami baudžiamojo įstatymo prasme. Tai savotiška piktnaudžiavimo

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 sausio 4d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga, išvadų 26 punktas.

¹⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Nauja įstatymo redakcija, 2002, Nr. 45 – 1708.

tarnyba subjekto sampratos kolizija, kuri sprendžiama jau ne vienerius metus ir, galime daryti prielaidą, kad dar ilgai spęsis, kadangi vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra. Toks teisės specialistų nesutarimas ir bendros sąvokos neįtvirtinimas labai apsunkina efektyvų teisėjų darbą, kurie sprenddami ar kaltininkas atitinka piktnaudžiavimo tarnyba nusikalstamos veikos subjekto požymius susiduria su dviprasmybėmis.

Palyginus BK 228 str. dispozicijoje ir teismų praktikos suformuluotas sampratas pastebime vizualius skirtumus, tačiau jie nėra esminiai:

1. teismų praktikos pateikta piktnaudžiavimo tarnyba samprata nurodo išsamesnį šios nusikalstamos veikos padarymo veiksmų sąrašą: savo tarnybinės padėties, suteiktų teisių, pareigų, įgaliojimų panaudojimas priešingai tarnybos interesams;
2. nurodo, kad piktnaudžiavimu tarnyba pažeidžiami ne tik bendri reikalavimai valstybės tarnybai, įtvirtinti įstatymais, bet ir netinkamai vykdomi specialūs reikalavimai, įtvirtinti kitais teisės aktais.

Taigi teismų praktikos suformuluota samprata palyginus su ta, kuri pateikta LR BK komentare, yra detalesnė ir aiškesnė, konkrečiau įvardijanti nusikaltimo objektą bei objektyviają nusikaltimo pusę.

Atsižvelgę į šias pateiktas piktnaudžiavimo tarnyba sampratas galime teigti, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, nors formaliai veikia kaip kompetetingas asmuo, nepažeidžia konkretaus draudimo, nurodyto norminiame teisės akte, tačiau iš tikrųjų jo veika yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai valstybės tarnybos principai, iškraipoma tarnybinės veiklos esmė, turinys, diskredituojamas konkrečios valstybinės institucijos bei pačios valstybės autoritetas. Taip tiesiogiai ar netiesiogiai yra pažeidžiamos žmogaus teisės bei laisvės, skurdinama visų visuomenės narių materialinė gerovė ir pan.¹¹

Reikšminga būtų aptarti ir specifinę piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi formą – prisidėjimo prie nusikaltimo. Tai toks nusikaltimas, kuris pasireiškia:

1. iš anksto nesulygtu nusikalstamos veikos slėpimu, pvz.: savo tarnybinių pareigų nevykdymo ir pan.;
2. nesudraudimu, t.y. neužkertant kelio nusikalstamos veikos padarymui, kai tokia galimybė buvo.

¹¹ Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius, 2003. P. 274.

Tokiais atvejais nusikalstamos veikos subjektas, kuris taip pasielgia, nėra pripažįstamas nusikalstamos veikos bendrininku, tačiau turi sąsają su tokiu nusikaltimu, kadangi puikiai žinodamas apie daromas baudžiamaisiais įstatymais draudžiamas veikas, parengia, patvirtina fiktyvius dokumentus, turėdamas tikslą nuslėpti savo tarnybinių pareigų nevykdymą, nepranešdamas atitinkamoms valstybinėms institucijoms apie atsiradusius neatitikimus, laiku nepatikrina, neatlieka kontrolės, neduoda nurodymų sutvarkyti apskaitą ir pan. Paprastai toks piktnaudžiavimas padėtimi išaiškėja tada, kada nusikaltimas, prie kurio prisidedama, jau būna padarytas.¹² Tai įtakoja nusikaltimo subjektų elgesys, kadangi abi nusikaltimo pusės būna patenkintos ir suinteresuotos, kad nusikalstama veika nebūtų išaiškinta. Tai bene didžiausia problema, užkertanti kelią teisingumo įvykdymui, apsunkinanti teisėsaugos institucijų darbą bei suteikianti tokioms nusikalstamoms veikoms latentškumą.

Tolimesnei nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sampratos analizei tikslinga būtų apžvelgti šios nusikalstamos veikos sampratos pakitimus istoriniame kontekste, kadangi vienokios ar kitokios formos korupcija objektyviai gyvuoja jau nuo senų laikų – „kai žmonijos istorijos aušroje atsirado valstybės valdžia.“¹³ Taigi aptarsime šios nusikalstamos veikos istorinės raidos laikotarpį nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau LDK) iki šių laikų:

1. LDK – trys Lietuvos Statutai;
2. Rusijos 1903 m. Baudžiamasis statutai;
3. Nuo 1940 m. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos (toliau RSFSR) baudžiamasis kodeksas;
4. Nuo 1961 m. (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos (toliau LTSR) baudžiamasis kodeksas;
5. 2000 m. LR BK.

Piktnaudžiavimo tarnyba nusikalstama veika, kaip minėta, egzistavo jau LDK laikais ir buvo įtvirtinta „Nusikaltimų teisingumui“ skyriuje. Šios rūšies nusikaltimai apibūdinti Pirmojo Lietuvos Statuto VI skyriuje (priimto 1529 m.) ir Antrojo (priimto 1569 m.) bei Trečiojo (priimto 1588 m.) Statutų IV skyriuje. Jie apėmė teisėjų ir kitų teismo tarnautojų nusikalstamas veikas ir traukė baudžiamojon atsakomybėn už: neteisingo sprendimo paskelbimą; šalių teisėtą reikalavimų

¹² Abramavičius A., et al. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai). Vilnius, 2010. P. 101.

¹³ Michailovič I. Korupcijos apibrėžimo problematika// Teisė, 2005. ISSN 1392 – 1274. Nr. 54. P. 110.

nepaisymą; teismo rinkliavų tvarkos ir jų dydžio nesilaikymą; atsisakymą vykdyti teisingumą; aplaidų pareigų ėjimą; piktnaudžiavimą tarnyba.¹⁴ Už tokias veikas buvo numatytos įvairios sankcijos: bauda, nuostolių priteisimas, šalinimas iš pareigų, laisvės atėmimo bei mirties bausmė. Taigi galime daryti išvadą, kad piktnaudžiavimas tarnyba LDK laikais buvo vertinamas kaip sunkus nusikaltimas už kurį griežčiausia sankcija buvo – mirtis. Šiuo metu galiojančiame BK ši nusikalstama veika priskiriama prie apysunkių nusikaltimų ir griežčiausia įtvirtinta bausmė už šį nusikaltimą yra laisvės atėmimas.

Kitas baudžiamosios teisės istorinės raidos etapas prasidėjo nuo 1919 m. sausio 16 d. įstatymo, kuriuo buvo įvestas galioti Rusijos 1903 m. Baudžiamasis Statutas. Šio Statuto XXXI skyriuje („Radinio neskelbimas, svetimo turto savinimasis arba pasitikėjimo naudojimas piktam“) 578 str. 1 dalyje buvo įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi: „Tarnautojas arba žmogus, einąs tarnybą labdarių arba kredito įstaigoje, savitarpio apsidraudimo draugijoje, dalininkų bendrovėje arba akcininkų draugijoje, įsteigtoje vyriausybei leidus, kuris nusikalto naudojęsis savo tarnybos padėtimi, žinomai kenkdamas pavestam jam rūpintis tarnyba einant turtui arba turto reikalui, jei dėl to naudojimo piktam radosi žalos, baudžiamas kalėti (grasos) kalėjime.“¹⁵ Lyginant dabartiniame BK įtvirtintą piktnaudžiavimo tarnyba sudėtį su 1903 m. Baudžiamajame Statute įtvirtinta analogiško nusikaltimo sudėtimi, randame nemažai panašumų. Panašūs nusikaltimo subjektai – tarnautojas ar žmogus einantis tarnybą įstatymų numatytoje valstybėje ar visuomeninėje, įstaigoje ar organizacijoje, arba komercinėje įmonėje; nusikalstamos veikos sukelti padariniai – žala, skiriasi tik tuo, kad dabartiniame BK reikalaujami padariniai – didelės žalos atsiradimas; panaši subjektyvioji nusikaltimo pusė – tyčinis naudojimas savo tarnybine padėtimi, nusikaltimas padaromas tik tiesiogine tyčia. Esminis skirtumas tarp Baudžiamojo statuto ir dabartinio BK išryškėja kvalifikuojant piktnaudžiavimo tarnyba nusikalstamą veiką, kadangi to meto šio nusikaltimo kvalifikavimui neturėjo reikšmės ar veika padaryta pasipelnymo tikslams, ar lengvabūdiškai, o dabartiniame BK pasipelnymas, t. y. turtinės ar kitokios asmeninės naudos siekimas yra kvalifikuojantis piktnaudžiavimą požymis. Režiumuojant šį palyginimą, galime daryti išvadą, kad pamatiniai piktnaudžiavimo tarnyba aspektai šiuo laikotarpiu jau buvo dalinai susiformavę ir toliau vyko tik jų patvirtinimas bei tobulinimas.

¹⁴ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002. P. 227.

¹⁵ Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas, 1919m. sausio 16d., Valstybės žinios Nr. 2 – 3.

Nemažiau reikšmingas buvo nuo 1961 m. galiojęs RSFSR baudžiamasis kodeksas, kurio 260 str. („Piktnaudžiavimas valdžia, viršijimas arba pareigų nevykdymas“) buvo įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnyba sudėtis. Šį straipsnį sudarė trys dalys, iš kurių pirmoje buvo įtvirtinta bendroji nusikaltimo sudėtis, o likusiose dvejose – kvalifikuojanti. Bendrosios nusikaltimo sudėties dispozicijoje buvo teigiama, kad piktnaudžiavimas vadovo ar pareigūno valdžia arba tarnybine padėtimi, viršijimas valdžios ar tarnybinės padėties, pareigų nevykdymas, jeigu šie pažeidimai padaryti sistemingai arba iš godumo, arba siekiant asmeninės naudos, taip pat, jei tokie pažeidimai sukėlė didelės žalos – baudžiama laisvės atėmimo bausme iki 5 metų.¹⁶ Reikia paminėti, kad šiame straipsnyje įtvirtintos ne dvi, kaip šiuolaikinio BK 228 str. alternatyvios sudėty, o trys: piktnaudžiavimo tarnyba, tarnybinės valdžios ar tarnybinės padėties viršijimas ir pareigų nevykdymas, kuris mūsų dabartiniame BK įtvirtintas atskirame 229 str. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad RSFSR 260 str. pagrindinėje nusikaltimo sudėtyje nurodyti tokie subjektyviosios pusės požymiai, kurie yra įtvirtinti BK 228 str. kaip kvalifikuojantys nusikaltimą – turtinės („iš godumo“) ar asmeninės naudos siekimas. Be šių požymių minimas ir sistemingas tokių pažeidimų darymas bei didelės žalos sukėlimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad didelės žalos reikalavimas RSFSR 260 str. 1 dalyje yra kaip alternatyva kitoms šio nusikaltimo sukeliams pasekmėms, taigi ji nėra svertinis koeficientas norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, tai vienas esminių skirtumų nuo dabartiniame BK straipsnyje įtvirtintos bendrosios nusikaltimo sudėties. Grįžtant prie kvalifikuojančių piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo požymių, įtvirtintų RSFSR straipsnio 2 ir 3 dalyse, pastebime, kad jie kardinaliai skiriasi nuo dabartinių piktnaudžiavimo tarnyba kvalifikuojančių požymių. Antroje RSFSR 260 str. dalyje teigiama, kad, kai bendroje nusikaltimo sudėtyje įtvirtintoms veikoms sukeliama rimtos pasekmės, kaltininkas baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 3 iki 10 m., o trečioje – kai tokios veikos (įtvirtintos 1 ir 2 šio straipsnio dalyse) padaromos karo metu arba karinėje padėtyje. Tokiu atveju sankcija yra dar griežtesnė – laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 m. arba mirties bausmė. Taigi kvalifikuojantys piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo požymiai absoliučiai skiriasi nuo dabartinių BK straipsnio dispozicijoje nurodytų kvalifikuojančių požymių, tačiau bendroji šio nusikaltimo sudėtis, kaip matome, turi nemažai panašumų.

¹⁶ УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР (от статьи 259 до статьи 269). Prieiga per internetą: <<http://www.pravoteka24.com/ud/18-ugolovnyy-kodeks-rsfsr-ot-st-259-do-st-269.html>>.

Bene svarbiausias ir ilgiausiai galiojęs baudžiamasis kodeksas buvo priimtas Lietuvos SSR Aukščiausios tarybos 1961 m. birželio 26 d.¹⁷ – LTSR baudžiamasis kodeksas. Be abejo, šio kodekso vertė po 1990 m. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo nebuvo didelė. Todėl iš karto po Nepriklausomybės atgavimo buvo sudaryta specialistų grupė naujam Lietuvos BK rengti. Buvo panaikinta daugelis šio kodekso normų, kurios neatitiko Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų (tokių kaip „Nusikaltimai valstybinei ir visuomeninei nuosavybei“, „Nusikaltimai asmeninei nuosavybei“ ir pan.) bei naujų gyvenimo aplinkybių.¹⁸

LTSR baudžiamojo kodekso ypatingosios dalies „Pareiginių nusikaltimų“ skyriaus 177 str. buvo įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtis. Kaip ir dabartinio BK 228 str., taip ir tuometinį 177 str. sudarė bendroji ir kvalifikuojanti nusikaltimo sudėtys. Bendrosios nusikaltimo sudėties straipsnio dispozicija skambėjo taip: „Tyčinis pareigūno panaudojimas savo tarnybinės padėties dėl savanaudiškų ar kitokių asmeninių paskatų, priešingai tarnybos interesams, padaręs esminę žalą valstybės ar visuomenės interesams arba piliečių teisėms ar teisėtiems jų interesams, – baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų, arba pataisos darbais iki vienerių metų, arba atleidimu iš pareigų.“¹⁹ Tuo tarpu kvalifikuojantis veiką požymis buvo sunkių pasekmių sukėlimas. Lyginant LTSR BK straipsnio bendrąją nusikaltimo sudėtį su LR BK straipsnyje įtvirtinta nusikaltimo sudėtimi, pastebime nemažai panašumų bei skirtumų. Vienas iš panašumų yra piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sukelti padariniai – už piktnaudžiavimą tarnyba kaltininkas galėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei jo veika sukėlė esminę žalą valstybės ar savivaldybės interesams, piliečių teisėms ar teisėtiems jų interesams. Skirtumai išryškėja kvalifikuojančiuose požymiuose – LTSR BK straipsnyje, tai sunkių pasekmių sukėlimas, tuo tarpu LR BK straipsnio dispozicijoje, kai veika padaroma siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos, jeigu nebuvo kyšininkavimo požymių. Dar vienas skirtumas – piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo subjekto pavadinimas. Tarnybinių nusikalstamų veikų subjektais LTSR BK buvo pripažįstami „valstybės pareigūnas“ ir „valstybės tarnautojas“, tuo tarpu naujajame BK vartojamos

¹⁷ Lietuvos Tarybų Socialinės Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo pradėtas taikyti nuo 1961 09 01 iki dabartinio Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso įsigaliojimo – 2000.

¹⁸ Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius, 2006. P. 39 ir 47.

¹⁹ Lietuvos Tarybų Socialinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18 – 148.

sąvokos „valstybės tarnautojas” ir „valstybės tarnautojui prilygintas asmuo”. Dar labiau skyrėsi ne sąvokų pavadinimai, bet tų sąvokų turinys.²⁰

Aptariant istorinę raidą tikslinga būtų paminėti dar kelis reikšmingesnius įstatymus, turėjusius įtakos piktnaudžiavimo tarnyba sampratos formavimuisi:

1. 1995 m. liepos 4 d. įstatymas – kuriuo keičiama valstybės tarnautojo sąvoka. Pagal naują redakciją valstybės tarnautoju laikomi ne tik tie asmenys, kurie dirba tose pačiose srityse kaip ir pareigūnai, bet ir tie, kurie dirba ūkinės, finansinės ir komercinės veiklos srityse. Taigi valstybės tarnautojų ratas yra labiau išplečiamas.
2. 1998 m. vasario 3 d. įstatymas – kuriuo išplėstos baudžiamosios atsakomybės už piktnaudžiavimą tarnyba sąlygos, t. y. baudžiamoji atsakomybė valstybės pareigūnui atsirado ir turint asmeninių paskatų. Tuo pačiu buvo padidintos keleriais metais sankcijos už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi.²¹

Trumpai apžvelgus pateiktą istorinę raidą pastebime, kad labiausiai kito piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo subjekto sąvoka bei sankcijų rūšys ir dydžiai, kurie dažnai atvejais nebuvo adekvatūs pažeidimo pobūdžiui ir jo padariniams. Pažymėtina ir tai, kad praktiškai visuose išvardintuose BK, Statutuose skyrėsi piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai. Tačiau tarp daugelio skirtumų galime rasti ir panašumų, kurių vienas iš pagrindinių, tai subjektyvioji nusikaltimo pusė - visuose minėtuose BK ir Statutuose ši veika pripažįstama tyčiniu nusikaltimu.

Apibendrinant šį skyrių galime daryti išvadą, kad nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba samprata yra pakankamai sudėtinga. Pačia bendriausia prasme šis nusikaltimas suprantamas kaip tyčinis piktnaudžiavimas padėtimi, tai yra pareigas einančio valstybės pareigūno veikimas ar neveikimas pažeidžiant įstatymus, siekiant gauti nepagrįstą atlygį sau, kitam asmeniui ar subjektui. Pats nusikaltimas yra „išisaknijęs“ jau nuo romėnų teisės laikų, todėl iki šių dienų jo konstrukcija keitėsi ne vieną kartą, tačiau pamatinius šio nusikaltimo aspektus, susiformavusius prieš daug metų, galime išvelgti ir dabartinais laikais. Išanalizavus šios nusikalstamos veikos sampratą pastebime, kad įstatymų leidėjas atsižvelgdamas į besikeičiančius veiksnius, tiesiogiai įtakojančius

²⁰ Čaikovski A. Disertacija Subject of criminal offences against public service and public interests. Vilnius, 2007. P. 33.

²¹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius, 2006. P. 52 – 53.

piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimą, padarė didelę pažangą teisinio reglamentavimo prasme: keitė sankcijas, kurios nebuvo adekvačios šios nusikalstamos veikos sukeliams padariniams, keitė straipsnio dispozicijas, kvalifikuojančius nusikaltimą požymius ir t. t. Negalime nepastebėti, kad ženkliai keitėsi ir šį nusikaltimą reglamentuojantys teisės aktai, kuriems didžiausią įtaką turėjo Lietuvos Respublikos okupacijos laikotarpis. Taip pat galima pažymėti, kad šiame skyriuje išryškėjo piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo prieštaravimai egzistuojančiose įstatyminėse konstrukcijose – nevienodai reglamentuojamos šio nusikaltimo sampratos skirtinguose norminiuose teisės aktuose, skirtingai apibrėžiama piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo subjekto samprata, kuri iki šiol nėra užbaigta ir t. t. Taip pat apžvelgus istorinės raidos visetą pastebėjome, kad šios nusikalstamos veikos sukeliama padariniai visais laikais buvo labai „skaudūs“ – žlugdė pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis, diskreditavo valstybės tarnautojo (pareigūno) ar jam prilyginto asmens autoritetą, deformavo normalų valstybės valdymą bei menkino valstybės prestižą.

II DALIS. PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SUDĖTIS

Analizuojant piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtį, tampa aišku, jog reikia kalbėti ne apie vientisą dalyką ar nusikalstamą veiką, bet išskirti atskirus šios nusikalstamos veikos elementus: objektą, subjektą, objektyviają ir subjektyviają nusikaltimo pusę. Atskirai išaiškinant atskiras piktnaudžiavimo tarnyba sudėtines dalis, galime aiškiau suvokti bendrą nusikalstamos veikos vaizdą.

1 skyrius. Objektas

Nusikaltimo objektą apibūdina tie baudžiamojo įstatymo gėriai, į kuriuos kėsiamasi nusikaltimu. Valstybės tarnybos darbuotojai turi teisės bei pareigas teikti žmonėms atitinkamas viešąsias paslaugas, arba yra atsakingi už tam tikrų valstybės institucijų, įstaigų funkcijų vykdymą. Veikdami priešingai tarnybos interesams, valstybės tarnautojai griaua valstybės tarnybos darbą įvairiose srityse ir įvairiais lygiais, stabdo ar net griaua svarbius projektus, įstatymų įgyvendinimus, sveikatos, ekonomikos, švietimo, sporto ar kitų sričių reformų vykdymą ir pan. Taip paneigiamos arba iškreipiamos konstitucinės nuostatos apie valstybės valdžios priedermę atstovauti žmonėms, o tai pakerta žmonių pasitikėjimą ne tik valstybės tarnyba, bet apskritai pačia valstybe.

„Valdininko tarnyba grindžiama tuo, kad jis savo veikloje viešuosius interesus turi laikyti pirmesniais už savo asmeninius, atskirų asmenų ar jų grupių, politinių partijų ar organizacijų interesus, negali prisiimti jokių įsipareigojimų kitiems asmenims, jeigu tai nesuderinama su valstybės valdymo tarnyba.“²²

Taigi, valstybės tarnybos veikloje bei santykiuose vyrauja viešasis interesas. Šio intereso, kaip teisės ginamo ir valstybės pripažinto visuomeninio intereso įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės raidos ir egzistavimo sąlygų. Pažymėtina ir tai, kad piktnaudžiavimu tarnyba pažeidžiami ne tik bendri reikalavimai valstybės tarnybai, įtvirtinti įstatymais, bet ir netinkamai vykdomi ar nevykdomi specialūs reikalavimai įtvirtinti kitais teisės aktais, pvz., pareigybinėmis instrukcijomis, tarnybiniais statutais. Atsižvelgus į tai,

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

piktnaudžiavimo tarnyba objektu galime laikyti: normalią, teisinės valstybės siekį atitinkančią, veiksmingą, autoritetingą Konstitucijai, įstatymams, tarptautinėms sutartims ir kitiems teisės aktams neprieštaraujančią valstybės, savivaldybės įstaigų bei institucijų, tarptautinių institucijų, taip pat valstybinių, nevalstybinių ar privačių įstaigų, įmonių, organizacijų ir profesine veikla besiverčiančių asmenų, turinčių atitinkamus administracinius įgaliojimus ar teikiančių viešąsias paslaugas, veiklą.²³ Trumpai tariant, piktnaudžiavimo tarnyba objektas yra viešieji interesai ir valstybės tarnyba. Kaip papildomą šios nusikalstamos veikos objektą, galėtume išskirti žmogaus teises ir teisėtus interesus, sveikatą, nuosavybę, orumą bei kitas vertybes, kurios yra pažeidžiamos kartu su pagrindiniu nusikaltimo objektu.

Apibendrinant galime teigti, kad piktnaudžiavimu tarnyba kėsinama į valstybės aparatą – žmogaus laisvių ir teisių realizavimo bei apsaugos garantijų svarbą

2 skyrius. Objektvioji pusė

Nusikalstamos veikos objektvioji pusė – tai visuma teisės normoje nurodytų požymių, apibūdinančių išorinį veikos pasireiškimo pobūdį.²⁴

Apibendrintai, teisės pažeidimo objektviosios pusės požymiai yra tokie:

- 1) pavojinga veika (veikimas arba neveikimas);
- 2) padariniai;
- 3) priežastinis ryšys tarp veikos ir jos padarinių;
- 4) veikos padarymo: a) būdas, b) vieta, c) laikas, d) priemonės.

Svarbiausias iš jų yra pavojinga veika, o aplink ją dėliojasi visi kiti objektvios pusės požymiai.

Piktnaudžiavimo objektvioji pusė pasireiškia tuo, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo iš pažiūros veikia kaip kompetentingas asmuo, tačiau iš tikrųjų jo veikla yra nesuderinama su tarnybos interesais, nes ja pažeidžiami pagrindiniai tarnybos principai, konkrečios institucijos, įstaigos ir pan., veiklos tikslai, tvarka, iškraipoma veiklos esmė, turinys, menkinamas tarnybos prestižas. Taigi paprastai piktnaudžiavimas pasireiškia tarnybinės padėties panaudojimu

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai), Vilnius, 2010. P. 100.

²⁴ Petkevičius, P. *Administracinė atsakomybė*. Vilnius, 1996. P. 44; Valstybės ir teisės teorija. Vilnius, 1989, p. 147.

ar pasinaudojimu ja priešingais nei tarnybos interesais. Reikia pažymėti, kad ši nusikalstama veika gali būti padaroma aktyviais veiksmais, pavyzdžiui, kaltininkas neteisėtai gauna pats arba suteikia galimybę gauti kitiems turtinės naudos valstybės, savivaldybės ar kitos minėtos institucijos turto sąskaita, jo nepasisavindamas, o sumažindamas ar padidindamas darbo apimtį, apgaudamas kontroliuojančias institucijas; eksploatuodamas pavaldinių darbą savo interesais; perduodamas finansinių išteklių, kreditų dalį ne pagal paskirtį; suteikdamas lengvatų, nenumatytą įstatymuose pirmenybę vykdant pirkimo, paslaugų sutartis; naudodamasis ne pagal paskirtį valstybės, savivaldybės transportu, patalpomis, ryšiais, kompiuterine įranga ar kitomis materialinėmis vertybėmis. Pasinaudojimas tarnybine padėtimi gali būti ir tada, kai neatliekamos valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens funkcijos, įgaliojimai, kai jie turėjo būti atlikti.²⁵

Piktnaudžiavimo (BK 228 str. 1 d.) nusikaltimo objektyvieji požymiai:

1. Įstatymo saugoma vertybė – valstybės tarnyba ir viešieji interesai.
2. Veika:
 - piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba
 - įgaliojimų viršijimas.
3. Padariniai – didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui.
4. Priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių – būtina įrodyti, kad būtent piktnaudžiavimas tarnyba sukėlė numatytus padarinius.

Dar reikėtų paminėti, jog LR BK 228 str. nurodytos nusikalstamos veikos padarymo vieta nebūtinai yra kaltininko tarnybos vieta. Neteisėti veiksmai gali būti padaromi ir kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje, įstaigoje ar pan. Kaltininkas, pasinaudodamas savo tarnybine padėtimi, tarnybiniais kontaktais ir autoritetu, gali daryti poveikį kitiems asmenims, kad šie atliktų veiksmus, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė numatyta minėtame ar kituose BK straipsniuose.²⁶

Būtinai piktnaudžiavimo tarnyba požymis — didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Taikant BK 228 straipsnį, *žala* suprantama kaip turtinio ar kitokio pobūdžio žala, dėl kurios nukenčia valstybės, tarptautinės viešosios organizacijos, juridinio ar fizinio asmens turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis jų

²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai). Vilnius, 2010. P. 100.

²⁶ Ten pat.

neturtiniams interesams. Kitokio pobūdžio žala gali būti pripažįstama ir fizinė, moralinė, organizacinė ir kita, materialinės išraiškos neturinti, žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms (juridinio asmens reputacijai, valstybės tarnybos autoritetui ir pan.). Kvalifikuojant piktnaudžiavimą pagal BK 228 straipsnį, šia veika padaryta žala turi būti pripažinta didele.²⁷

Pagrindinis kriterijus, atribojantis piktnaudžiavimą, kaip nusikalstamą veiką, nuo tarnybinio nusižengimo, yra didelės žalos požymis, t. y. kriterijus, pagal kurį sprendžiama, ar veika peržengia tarnybinio nusižengimo ribas ir laikytina nusikalstama. Didelės žalos požymis reiškia padidintą piktnaudžiavimo pavojingumą, kuris nustatomas atsižvelgiant ne tik į kilusios žalos, bet ir pačios veikos pobūdį, pažeistų įstatymo saugomų vertybių, veiklos srities ir kaltininko einamų pareigų svarbą. Taigi, nusikalstamu piktnaudžiavimu tarnyba sukeliama padarinių mastas tiesiogiai priklauso nuo kaltininko užimamų pareigų svarbos: kuo aukštesnes pareigas valstybės tarnyboje užima kaltininkas, tuo sunkesni sukeliama padariniai, ypač politine prasme. Iš to išplaukia, kad *didelės žalos požymis*, būtinas baudžiamajai atsakomybei kilti, yra vertinamasis. Įstatymas nepateikia kriterijų didelės žalos mastui nustatyti, todėl kiekvienu atveju, ji nustatoma atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes. LAT pateikė rekomendacijas aiškindamas kas yra didelė žala.

„Didelės žalos požymis, būtinas baudžiamajai atsakomybei kilti, yra vertinamasis, todėl kiekvienu atveju nustatomas atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, t. y. padarytos veikos pobūdį – ar padaryti iš principo teisėti ar aiškiai neteisėti veiksmai, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeidžiami, į nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos trukmę, kaltininko einamų pareigų svarbą, į rezonansą visuomenėje dėl padarytos veikos ir to įtaką atitinkamų institucijų autoritetui ir pan.“²⁸

Kaip matome, pagal teismų praktiką neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, kai ja sumenkinamas valstybės institucijos autoritetas, padaromas neigiamas poveikis jos neturtiniams interesams. Kitokio pobūdžio (nei turtinė) žala yra laikoma fizinė, moralinė, organizacinė ar kita, materialinės išraiškos neturinti žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms, ir šiuo atveju, tokie esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei. Neabejotinai neturtinę žalą yra sunkiau

²⁷ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346/2008.

²⁸ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 230/2007.

nustatyti ir įvertinti jos dydį, nes ji turi ne konkrečią materialią, o abstrakčią nematerialią formą. Vis dėlto, ją galima nustatyti, atsižvelgiant į vertinamąjį atsiradusių pasekmių aspektą bei konkrečias bylos aplinkybes: kokio pobūdžio, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, nusikalstamos veikos trukmė, kaltininko užimamų pareigų svarba ir pan. Įvertinus pažeistų objektų reikšmingumą, nustatomas padarytos žalos dydis.²⁹

Kaip jau buvo minėta, apie kitokio pobūdžio (neturtinio) žalą ir jos dydį turi būti sprendžiama kiekvienoje konkrečioje baudžiamojoje byloje, atsižvelgiant į konkrečias situacijas, įvertinus pateiktus įrodymus, aplinkybes ir pan. Jei nukentėjusiajam padaroma fizinė žala, tai net ir nedidelė žala sveikatai vertintina kaip didelė žala. Tokia žala laikytinas ir neteisėtas konstitucinių žmogaus teisių (pavyzdžiui, į mokslą, darbą, medicininį aptarnavimą ir pan.) bei laisvių apribojimas ar pažeidimas (pavyzdžiui, tam tikrų operatyvinių veiksmų, pažeidžiančių asmens, būsto, privataus gyvenimo neliečiamumą, atlikimas be teismo sankcijos, kai sankcija būtina pagal įstatymus, ir pan.); nepagrįstas verslo varžymas, vilkinimas priimti sprendimus, išduoti leidimus, licencijas; trukdymas konkurencijai, monopolizmo skatinimas ar įtvirtinimas ir pan. Kaip didelė žala vertintinas ir prisidėjimas prie nusikaltimo asmenų, privalančių užkirsti kelią nusikaltimams, juos tirti, traukti kaltininkus baudžiamajon atsakomybėn. Nusikalstamai didele žala pripažintinas ir, pavyzdžiui, konkrečios valstybės ar savivaldybės institucijos, įstaigos normalaus darbo sutrikdymas, jų prestižo sumenkinimas.³⁰

Reikia paminėti, kad teismų praktika nagrinėjant šios kategorijos bylas teismuose laikosi tokių nuostatų, kad, jei piktnaudžiaujančio tarnyba valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmuose yra specialiojoje normoje nustatyti nusikalstamos veikos valstybės tarnybai ar vešiesiems interesams sudėties požymiai, veika kvalifikuojama pagal tą straipsnį, kuris nusikalstamos veikos sudėtį numato specialiojoje normoje: jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo piktnaudžiaudamas tarnyba sukčiauja, užsiima kontrabanda, pagrobia svetimą turtą arba jį pasisavina ar iššvaisto, veikos kvalifikuojamos kaip nusikaltimų sutaptis; jeigu piktnaudžiaujant nukentėjusiajam padaromas sunkus ar nesunkus sveikatos sutrikdymas arba atimama gyvybė, veikos kvalifikuojamos kaip nusikalstamų veikų sutaptis; jeigu nukentėjusiam

²⁹ Ten pat.

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai), Vilnius, 2010. P. 100.

sukeliamas fizinis skausmas ar nežymiai sutrikdoma sveikata, veika kvalifikuojama tik pagal BK 228 straipsnį.³¹

3 skyrius. Subjektas

Lygiai kaip ir kalbant apie objektyviąją nusikaltimo pusę, taip ir aptariant subjektyviusius nusikaltimo požymius, pirmiausia svarbu suprasti paties subjekto sąvoką.

Nusikalstamos veikos BK XXXIII skyriuje sugrupuotos ne tik pagal bendrą kėsinimosi objektą, bet ir atsižvelgiant į šių nusikalstamų veikų subjekto specifiką. Neretai subjekto ypatumams teikiama netgi didesnė reikšmė: nusikaltimų valstybės tarnybai klasifikavimo pagrindas būna ne tiek nusikalstamo kėsinimosi objektas, kiek specialus subjektas,³² kuris turi ypatingų požymių.

LR BK 228 straipsnyje numatytų nusikaltimų subjektu gali būti fizinis asmuo, kuris, be bendrųjų požymių (pakaltinamas, sulaukęs 16 metų), atitinka ir BK 230 straipsnyje nurodytus specialiuosius požymius. Bendrininku, darant analizuojamą nusikalstamą veiką, gali būti bet kuris pakaltinamas, 16 metų sulaukęs fizinis asmuo. Už piktnaudžiavimą tarnyba atsako ir juridinis asmuo.

Valstybės tarnautojo sąvoka yra išaiškinta BK 230 straipsnyje, kuriame teigiama, kad valstybės tarnautojai yra asmenys dirbantys valstybės tarnyboje – valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai, pagal Valstybės tarnybos įstatymą, bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas. Tuo tarpu pagal LR Valstybės tarnybos įstatymą, ši sąvoka yra kitokia – tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis Valstybės tarnybos įstatyme nurodytą viešojo administravimo veiklą. Iš šios sąvokos galime daryti išvadą, kad valstybės tarnybos įstatymas netaikomas: visų teismų teisėjams (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir t. t.), prokurorams, valstybės politikams, profesinės karo tarnybos kariams, valstybės ir savivaldybių

³¹ LAT 2007 m. sausio 4 d. teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Išvadų 14 p.

³² Andriuškevičiūtė J., Cardona F., Čaikovski A. *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2008m. P. 170.

įmonių darbuotojams, viešųjų įstaigų darbuotojams bei tiems, kurie dirba pagal sutartis ir gauna darbo užmokestį iš valstybės ir savivaldybių biudžetų ir valstybės pinigų fondų.³³ Dalis minėtų asmenų nors pagal Valstybės tarnybos įstatymą nelaikomi valstybės tarnautojais, tačiau tokiais pripažįstami baudžiamojo įstatymo prasme. Kaip matome, valstybės tarnautojo sąvoka pagal baudžiamąjį įstatymą nesutampa su jo sąvoka pagal Valstybės tarnybos įstatymą.

Taip pat svarbu paminėti, jog siekiant pripažinti asmenį valstybės tarnautoju BK 230 straipsnio prasme, jis turi atitikti abu požymius — ir atitinkamo statuso, ir atitinkamų įgaliojimų ar funkcijų. Anot A. Čaikovskio, negalima sutikti su nuomone, jog valstybės politikai ir viešojo administravimo valstybės tarnautojai piktnaudžiavimo nusikaltimo subjektais pripažįstami neatsižvelgiant į tai, kokias jie atlieka funkcijas ar kokius turi įgaliojimus, nes jie neatitinka lingvistinio ir sisteminio aiškinimo.

Svarstant klausimą dėl to, ar asmuo turi specialaus piktnaudžiavimo nusikaltimo subjekto požymius, vadovaujasi BK 230 straipsnyje pateiktu valstybės tarnautojų ir jiems prilygintų asmenų sąvokų išaiškinimu bei kitais įstatymais ir teisės aktais, reglamentuojančiais jo veiklą. Kai asmuo pripažįstamas nusikalstamos veikos vykdytoju, kiekvienu atveju nustatoma ir konkrečiais įstatymais bei kitais teisės aktais pagrindžiama, į kokias pareigas asmuo buvo priimtas, kokias funkcijas vykdė, kokias teises, pareigas ir įgaliojimus turėjo.

A. Čaikovskis pastebi, jog įstatymų leidėjas sąmoningai netapatina BK vartojamos valstybės tarnautojo sąvokos su valstybės tarnautojo samprata pagal Valstybės tarnybos įstatymą. BK 230 straipsnio 1 dalis prie valstybės tarnautojų BK prasme priskyrė tik viešojo administravimo valstybės tarnautojus, tuo tarpu Valstybės tarnybos įstatymo 6 straipsnio, 1 dalis nurodo, kad valstybės tarnautojai skirstomi į viešojo administravimo valstybės tarnautojus ir paslaugų tarnautojus. Reikia pažymėti, kad valstybės tarnautojais BK prasme laikomi ir visi kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus.

Kalbant apie politikus, kaip piktnaudžiavimo nusikaltimo specialiuosius subjektus ir atitinkamą valstybės tarnautojų rūšį, reikia pabrėžti vieną būtiną aplinkybę, kuria vadovaujantis politikų nusikalstama veiklą reglamentuoja BK. Išrinkimas ar paskyrimas įstatymų nustatyta tvarka

³³ Tokių asmenų sąrašas yra didesnis.

– tai reikalavimas, kad kiekvienas valstybės politiko išrinkimas (paskyrimas) turi būti teisėtas, o ne valstybės tarnautojo BK 230 straipsnio 1 dalies prasme, būtinas požymis ir baudžiamosios atsakomybės, pagal BK 227 straipsnius, būtinoji sąlyga.

A. Čaikovskis taip pat teigia, jog pagal galiojantį Valstybės tarnybos įstatymą kiekvienas valstybės tarnautojas (ir viceministras kaip politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojas, ir policininkas kaip statutinis valstybės tarnautojas) yra viešojo administravimo valstybės tarnautojas BK 230 straipsnio prasme. Siekiant suderinti šiuos įstatymus ir pašalinti tam tikrą tarp jų susiklosčiusią koliziją, būtina atitinkamai patikslinti BK 230 straipsnio 1 dalį — išbraukti netekusius prasmės žodžius „viešojo administravimo“.³⁴

Be to, valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba bet kokioje valstybinėje, nevalstybinėje ar privačioje įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šios įstaigos, įmonės ar organizacijos vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Kalbant apie tai, specifinės valstybės institucijos, taip pat ir BK 230 straipsnio prasme, yra Lietuvos bankas ir Lietuvos kariuomenė. Pabrėžtina, kad nei privalomoji karo tarnyba, nei nenuolatinė (neetatinė) savanorių karo tarnyba Krašto apsaugos savanorių pajėgose negali būti laikoma darbu Lietuvos kariuomenėje.

A. Čaikovskio teigimu, negalima sutikti su nuomone, kad BK numatytas požymis „asmuo, dirbantis teisminėje institucijoje“ turi būti aiškinamas kaip priskirtinas bet kokio teismo teisėjui. Atsižvelgiant į atliekamas funkcijas, ši sąvoka lygiai taip pat apima teismo pirmininko ar teismo skyriaus pirmininko patarėją, teisėjo padėjėją, teismo raštinės vedėją ir netgi teismo posėdžio sekretorių, kurių darbovietė yra atitinkamas teismas (kiekvienas teismas yra atskiras juridinis asmuo).

Tęsiant BK 230 straipsnio 1 dalies aiškinimą, pastebima, jog ten yra pateikiamas baigtinis sąrašas atvejų, kada asmuo laikomas valstybės tarnautoju. Būtina sąlyga yra darbas valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje (arba oficialus kandidatavimas į tokį darbą). Taigi jokie valstybės ir savivaldybių įmonių darbuotojai, jokiais atvejais negali būti pripažinti valstybės tarnautojais šios normos prasme. Ši išvada be išlygų taikytina ir valstybės įmonei, Valstybės turto fondui bei valstybės įmonei Registrų centrui. Remiantis tuo, anot, A. Čaikovskio, negalima sutikti su teiginiu, kad „iš esmės valstybės įmonės darbuotojai yra asmenys, dirbantys valstybės įstaigoje

³⁴ Andriuškevičiūtė J., Cardona F., Čaikovski A. *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2008 m. P. 175.

ir turintys administracinius įgaliojimus“, bei su siūlymu laikyti Valstybės turto fondo darbuotojus valstybės tarnautojais. Toks požiūris pažeistų įstatymų leidėjo valią ir prilygtų siūlymui kaltininkų nenaudai taikyti baudžiamojo įstatymo analogiją, kas yra visiškai neleistina. Vien tai, kad tam tikras juridinis asmuo įregistruotas kaip valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga, savaime nereiškia, kad tokia įstaiga yra valstybės ar savivaldybės įstaiga BK 230 straipsnio 1 dalies prasme.

Pripažįstant asmenį nusikalstamos veikos vykdytoju, kiekvienu atveju nustatoma ir konkrečiais įstatymais bei kitais teisės aktais pagrindžiama, į kokias pareigas asmuo buvo priimtas, kokias funkcijas vykdė, kokias teises, pareigas ir įgaliojimus turėjo.³⁵

Reikia paminėti, kad piktnaudžiavimo vykdytojais pripažįstami tik specialaus subjekto požymius turintys asmenys – valstybės tarnautojai arba jiems prilyginti asmenys, o nusikalstamos veikos bendrininkais (organizatoriais, kurstytojais, padėjėjais) – ir neturintys specialaus subjekto požymių.

A. Čaikovski akcentuoja tokią problemą, kaip nusikaltimo subjekto amžius. Autorius pastebi, jog galiojančio Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 3 punktą nustato, kad į valstybės tarnautojo pareigas priimamas asmuo turi būti ne jaunesnis kaip 18 metų. Tačiau kartais pasitaiko tokių atvejų, kad asmuo valstybės tarnautoju tapo ir nusikaltimą padarė nesulaukęs pilnametystės, t. y. neturėdamas 18 metų. Tokiais atvejais autorius siūlo vadovautis BK atitinkamais straipsniais, leidžiančiais užkirsti kelią tokio asmens veiksmams. Dėl šios priežasties (kaip jau buvo minėta anksčiau), asmuo pagal BK už piktnaudžiavimą tarnyba traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 16 metų.

Siejant administracinius įgaliojimus su baudžiamuoju kodeksu ir valstybės tarnautojo sąvoka, reikia pastebėti, kad doktrininis įstatymo aiškinimas ir teismų praktika šį terminą sieja su įstaigos vidinio administravimo įgaliojimais, su vieno valstybės tarnautojo teise kontroliuoti pavaldžius tarnyboje asmenis, duoti jiems privalomus vykdymui nurodymus. A. Čaikovskio nuomone, su tokiu aiškinimu sutikti negalima, nes jis reikštų, kad (viešojo administravimo) valstybės tarnautojas, pagal Valstybės tarnybos įstatymą, neturintis pavaldžių asmenų ir negalintis duoti privalomų nurodymų nepavaldiems asmenims, negali būti laikomas valstybės tarnautoju BK 230 straipsnio 1 dalies prasme. Šį aiškinimą paneigia ir teismų praktika.

³⁵ LAT 2007 m. sausio 4 d. teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. Išvadų 14 p.

Taip pat autorius teigia, jog asmuo, turintis administracinius įgaliojimus nepavaldiems asmenims, atlieka valdžios atstovo funkcijas. Todėl administraciniai įgaliojimai BK 230 straipsnio 1 dalies prasme turi būti suprantami kaip:

- 1) vidaus administravimo įgaliojimai;
- 2) viešojo administravimo įgaliojimai neturint administracinių (administravimo) įgaliojimų nepavaldiems asmenims.

Kaip jau buvo minėta, piktnaudžiavimo tarnyba subjektu gali būti ir juridinis asmuo, t. y. savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. Iki šiol už piktnaudžiavimą tarnyba atsakydavo tik fizinis asmuo, todėl šis klausimas yra naujas, sudėtingas, reikalaujantis išsamios analizės. Kadangi darbo apimtis neleidžia plėstis, reiktų pabrėžti pagrindinius aspektus, kada juridinis asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi:

1. jeigu fizinis asmuo piktnaudžiavo tarnyba;
2. darydamas tokią nusikalstamą veiką, siekė materialinės ar kitokios naudos juridiniam asmeniui, kuriam jis dirba, arba veikia juridinio asmens, kuriam jis dirba, interesams;
3. jeigu toks fizinis asmuo eina tam tikras vadovaujančias pareigas, turi teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti įmonės vardu sprendimus, kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

Šios sąlygos yra būtinos, kad juridinis asmuo atsakytų pagal baudžiamąjį įstatymą. Būtina pažymėti ir tai, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris organizavo, kurstė, padėjo padaryti nusikalstamą veiką arba padarė, baudžiamosios atsakomybės. Tai reiškia, kad tokiais atvejais juridinis asmuo ir nurodytas fizinis asmuo traukiami baudžiamojon atsakomybėn atskirai, tačiau kiekvienu atveju būtina nurodyti, kokį vaidmenį atliko fizinis asmuo. Svarbu akcentuoti, kad baudžiamojon atsakomybėn negali būti patraukti valstybė, savivaldybės, valstybės ir savivaldybės institucija ar įstaiga bei viešoji tarptautinė organizacija.³⁶

Apibendrinant piktnaudžiavimo tarnyba subjekto sąvoką, galima teigti, jog svarstant galimybę patraukti fizinį ar juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamą veiką valstybės tarnybai, vadovujamasi BK 230 straipsnyje pateiktu valstybės tarnautojo bei BK 20 str.

³⁶ Viešąja tarptautine organizacija laikoma tarpvalstybinė ar tarpvyriausybinė tarptautinė organizacija. Tokių tarptautinių organizacijų grupei priskirtinos ir tos organizacijos, kurių veiklos steigimo dokumentuose įtvirtinti privilegijos ir imunitetai nuo valstybės jurisdikcijos.

pateiktu juridinio asmens, apibrėžimu. Galiojanti BK 230 straipsnio 1 dalies redakcija neleidžia teigti, kad tam tikri asmenys yra valstybės tarnautojai BK prasme nepriklausomai nuo atliekamų funkcijų ir turimų įgaliojimų — tam tikri požymiai (valdžios atstovo funkcijos ar administraciniai įgaliojimai) turi būti nustatyti visais atvejais, kaip ir sąlygos, kurioms esant juridinis asmuo gali atsakyti kaip piktnaudžiavimo tarnyba subjektas. Reikia neužmiršti, kad juridinių asmenų samprata ir rūšys apibrėžiamos CK 2.33 – 2.35 str. bei 2.50 str. 4 dalyje, tad siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn įmonę, įstaigą ar organizaciją būtina remtis minėtų straipsnių nuostatomis bei specialiuoju įstatymu, taikomų atskirų įmonių veiklai, normomis.

3 skyrius. Subjektyvioji pusė

Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi subjektyvioji pusė dažniausiai apibūdinama tiesiogine tyčia (tokia išvadą suponuoja šio nusikaltimo pobūdis, kryptis — pasinaudojimas tarnyba priešingais tarnybai interesais), tačiau galima ir netiesioginė tyčia. Dėl to subjektyviajai šio nusikaltimo pusei būdingi tam tikri psichiniai momentai:

1) kaltininkas suvokia savo veiklos pavojingumą, t. y. supranta, kad pažeidžia atitinkamus tarnybą reglamentuojančius įstatymus, kitus teises aktus;

2) supranta, kad taip panaudodamas savo tarnybines padėtį ar ją pasinaudodamas veikia priešingai tarnybos interesams;

3) numato, kad dėl tokios veikos neišvengiamai atsiras (arba yra reali galimybė (didelė tikimybė) atsirasti) didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai ar juridiniam arba fiziniam asmeniui. Taigi kaltininkas supranta savo neteisėtos, pavojingos veikos padarinių pobūdį ir laipsnį,

4) kaltininkas nori ir siekia tokių savo veikos padarinių ar sąmoningai leidžia jiems kilti.³⁷

Subjektyviają nusikalstamos veikos pusę apibūdina: kaltė, tikslas ir motyvas. Piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi motyvas ir tikslas nėra būtini šio nusikaltimo sudėties požymiai pagal 228 str. 1 dalį, tačiau pagal šio straipsnio antrą dalį, tikslo siekimas tampa reikšmingas, prisidedantis prie šios nusikalstamos veikos kvalifikavimo ir yra įvardijimas, kaip siekimas gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos.

³⁷ Abramavičius A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai., Vilnius, 2010. P. 105.

Kaltės turinys baudžiamojoje byloje atskleidžiamas ne vien tik kaltininko prisipažinimu, kaip jis suvokė bei vertino savo veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys — subjektyvūs (vidiniai–psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių nustatomi tiriant bei vertinant ir išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, pastangas juos padarant, todėl apie kaltę — psichinį kaltininko santykį su veika ir jos padariniais — gali būti sprendžiama ir iš kaltininko elgesio.³⁸

„... Z. P., tyčia viršydamas savo įgaliojimus bei neteisėtai pasinaudodamas užimama tarnybine padėtimi, tyčia duodamas akivaizdžiai neteisėtus ir nepagrįstus nurodymus savo tiesioginiams pavaldiniams..“³⁹

„S. T. nuteistas už tai, kad būdamas valstybės tarnautoju - dirbdamas Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento direktoriumi, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, t. y. vykdydamas Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimą ir žemės reformą bei privalėdamas savo darbe vadovautis Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais siekdamas asmeninės naudos - neteisėtai įgyti 2,15 ha, 3323 Lt vertės žemės sklypą Klaipėdos r., (duomenys neskelbtini), ir kad jo artimas giminaitis - sūnus A. T. neteisėtai įgytų 13,65 ha, 16 924 Lt vertės žemės sklypą Klaipėdos r., (duomenys neskelbtini), diskreditavo valstybės tarnautojo - Klaipėdos apskrities viršininko administracijos Žemės tvarkymo departamento direktoriaus - vardą, dėl ko didelės žalos patyrė valstybė ...“⁴⁰

Kai nustatinėjama tarnybinės teisės pažeidimo subjektyvioji pusė, svarbu įvertinti statutinės įstaigos ar pareigūno subjektyvius tikslus. Tarnybinė veikla yra sudėtinga ir įvairi. Dažnai pareigūnai dirba ekstremaliomis sąlygomis, o tokiomis aplinkybėmis iškyla atsitiktiniai, neatitinkantys kryptingų ir bendraja morale pagrįstų normų, tikslai. Profesinio pasirengimo stoka ar asmeniniai charakterio bruožai dažnai išprovokuoja netinkamus pareigūno veiksmus. Tokie veiksmai taip pat gali būti susiję su kerštu, pavydu ar pykčiu.⁴¹

³⁸ Ten pat.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 342/2008, Vilnius.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 238/2007, Vilnius.

⁴¹ Laurinavičius A. Tarnybinė teisė: *Statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas*. Vilnius, 2003. P. 193.

Kaltės turinys baudžiamojoje byloje atskleidžiamas ne vien tik kaltininko prisipažinimu, kaip jis suvokė bei vertino savo veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys — subjektyvūs (vidiniai–psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių nustatomi tiriant bei vertinant ir išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, pastangas juos padarant, todėl apie kaltę – psichinį kaltininko santykį su veika ir jos padariniais — gali būti sprendžiama ir iš kaltininko elgesio.

Piktnaudžiavimas (BK 228 str. 1 d.). Subjektyvieji požymiai:

1. Pakaltinamumas.
2. Tiesioginė ir netiesioginė tyčia:
 - Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo supranta, kad pasinaudoja savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai tikslais arba viršija savo įgaliojimus, numato, kad dėl to gali atsirasti didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, ir šios žalos nori arba nenori, bet sąmoningai leidžia jai atsirasti.
 - Žalos atžvilgiu tyčia gali būti tiek apibrėžta, tiek ir neapibrėžta.

Apibendrinant reikia pastebėti, jog BK 228 straipsnyje numatyta piktnaudžiavimo sudėtis yra bendra BK XXXIII skyriuje įtvirtintų tyčinių nusikalstamų veikų sudėčių atžvilgiu. Šias veikas vienija nusikaltimo objektas, bei subjektas, kuris yra vienodas visoms, šiame skyriuje įtvirtintoms veikoms.

Grįžtant prie pagrindinių sudedamųjų nusikaltimo elementų, reikalinga paminėti, kad vienodai reikšminga tiek objektyvioji, tiek subjektyvioji piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo pusė. Nors savo esme jos nurodo visai skirtingus dalykus, tačiau abejos požymių kategorijos padeda kvalifikuoti piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimą. Kaip jau buvo minėta, objektyvieji požymiai apibūdina išorinius nusikalstamos veikos požymius, atskleidžia nusikaltimo esmę, padeda išsiaiškinti padarytos žalos dydį ir nusikaltimo kvalifikaciją. Tuo tarpu subjektyvieji piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo požymiai labiau byloja apie psichinius ir moralinius subjekto (šiuo atveju valstybės tarnautojo) aspektus, kurie daro įtaką nusikalstamai veikai. Subjektyvieji požymiai taip pat padeda kvalifikuoti nusikalstamas veikas, šiuo atveju atskleidžiama kaltė, motyvas ir tikslas, tai pat atskleidžiamas siekiamos naudos pobūdis. Visi šie elementai labai

svarbūs norint teisiškai pagrįsti piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtingumą ir skirti tinkamą nuobaudą, remiantis BK 228 straipsniu.

III DALIS. KVALIFIKUOJANTYS PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA POŽYMAI

Aptarus analizuojamos nusikalstamos veikos nusikaltimo sudėties elementus, būtina smulkiau aptarti šią veiką kvalifikuojančius požymius, kurie tarp teisės specialistų yra kritikuojami bei traktuojami nevienareikšmiškai. Todėl šiame skyriuje bandysime pateikti šių požymių sampratų analizę taikydami loginį tyrimo metodą bei remdamiesi norminiais teisės aktais ir teismų praktika.

Nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai – tai nusikalstamą veiką sunkinančios aplinkybės, už kurias straipsnio dispozicijoje yra numatytos griežtesnės sankcijos nei už tas, kurios turi bendruosius nusikaltimo sudėties požymius. Tokie piktnaudžiavimo tarnyba požymiai, kaip jau buvo minėta, įtvirtinti LR BK 228 str. 2 dalyje, kurioje teigiama, kad, jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi sukelia didelę žalą valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui, siekdamas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (nesant kyšininkavimo požymių), jam taikomos griežtesnės sankcijos. Taigi kvalifikuojantys šią veiką požymiai yra du:

turtinės naudos

ar

kitokios asmeninės naudos siekimas.

LR BK komentare pasakyta, kad turtinės naudos gali būti siekiama neatlygintinai neužvaldant svetimo turto, nepaverčiant tokio turto savo ar kitų asmenų nuosavybe.⁴² Mano nuomone, šiam apibūdinimui trūksta baigtinumo, išsamumo ir aiškumo. Bendruoju požiūriu ši samprata gali būti suprantama kaip siekis naudotis, negaunant jokio atlygio, svetimu turto, neturint nuosavybės teisės į jį, neturint tikslo pasisavinti arba perleisti jo kitiems asmenims. Tuo tarpu teismų praktika suformulavus konkretesnę ir aiškesnę turtinės naudos siekimo sampratą: tai bet kokios turtinio pobūdžio naudos (pvz., neatlygintinai naudotis įmonės turto ar įsigyti jį sumažintomis kainomis, gauti jo iš kitų asmenų ir pan.) ne tik sau, bet ir savo giminaičiams, šeimos nariams ar kitiems asmenims, su kuriais kaltininkas susijęs tam tikrais ryšiais: partnerystės,

⁴² Abrmavičius A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai). Vilnius, 2010. P. 106.

draugystės ir pan.⁴³ Pagal šią sampratą matome, kad turtinės naudos siekimas suprantamas ne tik kaip asmeninių materialinių rezervų papildymas, bet, taip pat, kaip „pagalba“ kitiems asmenims gauti tokią naudą. Tai reiškia, kad tokiais atvejais valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo už piktnaudžiavimą tarnyba, siekiant gauti turtinės naudos, baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik už savo atliktus veiksmus, kurie sukėlė didelės žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, fiziniam ar juridiniam asmeniui, bet nedavė jokios materialinės naudos jam asmeniškai. Žinoma, galima būtų teigti, kad kaltininkas suteikdamas kitam asmeniui, tokia nusikalstama veika materialinę gerovę, atlygiu siekia gauti kitokio pobūdžio naudos: įsiteikti kam nors, gražinti skolą, įvykdyti pažadą ir t. t. Tokiu atveju, veiką galima būtų kvalifikuoti kaip aptariamų požymių visumą, t. y. piktnaudžiavimas tarnyba siekiant gauti turtinės naudos kitam asmeniui su tikslu gauti kitokios asmeninės naudos sau.

Apžvelkime kelis pavyzdžius iš teismų praktikos, kur piktnaudžiavimu tarnyba buvo siekta gauti turtinės naudos:

„ ... Vilniaus miesto žemėtvarkos skyriaus darbuotoja A. Žliobaitė 2000 m. sausio-vasario mėn. – 2000 m. liepos 20-26 d. piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, siekdama turtinės naudos. Piktnaudžiavimai reišėsi tuo, kad ji, perduodama nuteistajam R. Volosevičiui tikrus oficialius dokumentus bei suteikdama intelektinę pagalbą, padėjo suklastoti jam, bei pati suklastojo itin svarbius oficialius dokumentus. Šiais sprendimais buvo neteisėtai atkurta tariama pliečių L. Račkovskajos, J. Parulienės ir R. Fedorovič nuosavybės teisė į nekilnojamąjį turta, perduodant neatlygintinai nuosavybėn naujus žemės sklypus.“⁴⁴

Šiame pavyzdyje pateikiama situacija, kai buvo siekta turtinės naudos ne tik sau, bet ir kitam asmeniui.

„ ... būdamas policijos pareigūnas, pasinaudojęs jam suteiktomis teisėmis, sužinojęs informaciją apie R. M., nukentėjusiojo prašymu, šią informaciją naudojo savo interesams – turtinei naudai gauti, nors privalėjo apie nusikalstamą veiką pranešti, šios pareigos nevykdė ir

⁴³ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K – 89/2009, Vilnius.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K – 521/2004, Vilnius.

*taip pažeidė Policijos veiklos įstatymo nuostatas, iškreipė šiame įstatyme nustatytas policijos funkcijas ir jos veiklos principus, ...*⁴⁵

Šiame pavyzdyje – materialinė gerovė siekta asmeniškai.

„G. G. nuteistas už tai, kad dirbdamas Kauno miesto Vyriausiojo policijos komisariato Kriminalinės policijos ENT T tyrimo skyriaus inspektoriumi, žinodamas, kad tarp jo uošvio J. B. ir S. S. yra galiojantis ir notariškai patvirtintas susitarimas ... nenusišalindamas nuo medžiagos pagal galiojančių norminių teisės aktų reikalavimus, ir tuo piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, bandė paveikti S. S., kad tas nereikalautų pagal susitarimą jam priklausančios pinigų sumos iš J. B., tuo pastarajam siekdamas asmeninės ir turtinės naudos. Kasaciniame skunde teigiama, kad teismas nurodydamas, jog G. G. siekė asmeninės ir turtinės naudos savo uošviui, neteisingai interpretavo BK 228 straipsnio 2 dalies kvalifikuojantį požymį, kasatoriaus nuomone turi būti siekiama asmeninės ir turtinės naudos ne kitam asmeniui, o sau. Šis kasacinio skundo argumentas nėra teisingas, nes minėto straipsnio dispozicijoje nurodytas kvalifikuojantis požymis – siekimas turtinės ar kitokio asmeninės naudos aiškinamas kaip siekimas naudos ne vien tik sau, bet ir savo giminėms, šeimos nariams ir kitiems asmenims susijusiems ne tik giminystės, bet ir draugystės, partnerystės ir pan. ryšiais.”⁴⁶

Čia pateikiama situacija, kai turtinės naudos siekta tikrai kitam asmeniui su kuriuo kaltininką siejo giminystės ryšiai. Tai parodo, kaip jau buvo minėta anksčiau, kad asmuo už piktnaudžiavimą tarnyba siekiant gauti turtinės naudos, net jos negavęs gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Apibendrinus galime daryti išvadą, kad turtinės naudos siekimas piktnaudžiaujant tarnyba gali būti vykdomas pasitelkiant įvairius metodus. Norint patraukti valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą tarnyba, siekiant turtinės naudos, yra reikšmingi tik du požymiai – materialinės išraiškos nauda (nesvarbu kam) ir sukelta didelė žala. Reikia nepamiršti pabrėžti, kad tokia veika gali būti padaroma tikrai tyčiniaus kaltininko veiksmais.

Kito kvalifikuojančios piktnaudžiavimą tarnyba nusikaltimo sudėties požymio, t. y. kitokios asmeninės naudos siekimo samprata LR BK komentare formuluojama taip: tai gali būti

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 346/2008, Vilnius.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 153/2005, Vilnius.

laikoma ir neturtinio pobūdžio nauda – neteisėtas karjeros darymas ar jos užtikrinimas, palengvinimas kitiems asmenims ar kitoks protekcionizmas, aukštesnes pareigas einančių asmenų palankumo užsitikrinimas slepiant nekompetentingumą, neprofesionalumą, nesugebėjimą susitvarkyti su užimamomis pareigomis ir pan.⁴⁷ Mano nuomone, ši sąvoka šiek tiek painoka. Bendru požiūriu ji suponuoja išvadą, kad kitokia asmeninė nauda gali būti laikoma ir turtinio pobūdžio, ir neturtinio pobūdžio nauda, kas būtų visiškai nelogiška. Daug aiškiau ši sąvoka formuluojama pagal teismų praktiką – siekimas kitokios asmeninės naudos suprantamas kaip kaltininko noras gauti bet kokios nematerialaus pobūdžio naudos tiek sau, tiek kitam asmeniui. Kaip matome, čia aiškiai pasakoma, kad kitokia asmeninė nauda negali būti laikoma ta, kuri suteikia materialinę gerovę. Mano nuomone, tai labiau tinkanti sąvoka, nei ta, kuri įtvirtinta BK komentare.

Taip pat galime teigti, kad kitokia asmeninė nauda gali būti pasiekama įvairiais tyčiniaisiais veiksmais ir nebūtina, kad ši nauda būtų gaunama betarpiškai būtent paties valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens. Kaltininką patraukti baudžiamojon atsakomybėn užtenka to, kad tokia nauda būtų suteikta kaltininko šeimos nariams, giminaičiams ar kitiems pažįstamiems asmenims.

„Apkaltinamajame nuosprendyje konstatuota, kad V. G. savo veika siekė asmeninės naudos padėdamas savo geram pažįstamam, o R. V. savo giminaičiui – tuomečiam prokurorui V. M., kad pastarasis išvengtų atleidimo iš tarnybos ir iš to išplaukiančių pasekmių už neblaivaus V. M. 2007 m. sausio 2 d. padarytą eismo įvykį.“⁴⁸

Kitokios asmeninės naudos siekimas taip pat gali būti suprantama kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens neadekvatus savęs vertinimas, savivaliavimas, iškėlimas savęs aukščiau už kitus, siekimas palaikyti gerus santykius su kitais asmenimis, nepagrįstas pasitenkinimas savimi, prisiėmimas nepelnytų nuopelnų, išnaudojimas savo pavaldinių ir pan. Tuo bene dažniausiai naudojasi vieši pareigūnai, kurie per televiziją, žiniasklaidos priemones, nuslėpdami savo nemalonius biografinius faktus, agituoja savo tariai nepriekaištingą reputaciją, taip siekdami aukštesnių postų atitinkamose valstybinėse institucijose ir pan.

„E. K. nuteistas už tai, kad jis, būdamas valstybės tarnautojas – Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato vyriausiasis komisaras, siekdamas asmeninės naudos ... tyčia, naudodamasis

⁴⁷ Abramavičius, A., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis (213 – 330 straipsniai). Vilnius, 2010. P. 106.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 108/2009, Vilnius.

*savo pareigų viršenybe jam pavaldžių Vilniaus m. Vyriausiojo policijos komisariato (toliau VPK) pareigūnų bei Vilniaus m. Areštinės ir konvojavimo tarnybos komisaro G. B. atžvilgiu, iš savanaudiškų paskatų, siekdamas nesamdyti darbininkų, nenaudoti asmeninio transporto ir nepirkti kuro, nurodė G. B. sudaryti sąlygas areštinėje laikytus administracinį areštą atlikinėjusius asmenis neteisėtai panaudoti įvairiems darbams jo privačiose valdose Vilniaus rajone, duomenys neskelbtini.*⁴⁹

*„ D. J., siekdamas palaikyti gerus, draugiškus santykius su autoritetingu teismo pirmininku A. G., piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, teisėjo autoritetu, pasinaudodamas gerais asmeniniais santykiais bei tikėtina įtaka, 2002 metų lapkričio 14–15 dienomis telefoninių pokalbių metu perdavė jam žinomo organizatoriaus A. G., veikusio kito organizatoriaus V. K. interesais, nurodymą P. L., kad šis perduotų ... reikalavimą prokuroro skundą atmesti, neatsižvelgus į byloje esančius procesinius suėmimo pagrindus, sąlygas ir faktinius duomenis.*⁵⁰

Reiktų paminėti, kad noras gauti kitokios asmeninės naudos gali būti siekiamas ne tik neigiamais (pyktis, pavydas, kerštas ir pan.), bet ir pozityviais motyvais (priimti vaiką į aukštąsias mokyklas ir pan.), tačiau abiem atvejais veikos kvalifikavimui tai įtakos neturi. Į tai gali būti atsižvelgiama tik parenkant sankcijas.

Kaip kvalifikuojantis piktnaudžiavimo tarnyba požymis, siekimas kitokios asmeninės naudos tarp teisės mokslininkų sukėlė nemažai diskusijų. Dauguma jų laikosi nuomonės, kad šis požymis nėra tas veiksnys, kuris rodytų piktnaudžiavimo tarnyba didelį pavojingumą ir mano, kad tokio vertinimo reikėtų atsisakyti. Palaikau šią poziciją, kadangi sudėtinga įsivaizduoti, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi nesiekia asmeninės ar tai turtinės naudos. Kita vertus, negalime kategoriškai teigti, kad kaltininkas piktnaudžiaudamas tarnyba ir neturėdamas tikslo gauti asmeninės naudos tiesiogiai neveikia kitų materialių objektų, pavyzdžiui, dokumentų ir pan. Žinoma lyginant šiuos du kvalifikuojančius piktnaudžiavimą tarnyba požymius galėtume teigti, kad turtinės naudos siekimas sukelia didesnę šios nusikalstamos veikos pavojingumą, tačiau siekimas kitokios asmeninės naudos abejotina ar sunkina šią nusikalstamą veiką tiek, kad būtų įtvirtintas kvalifikuojančioje nusikaltimą sudėtyje.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–265/2007, Vilnius.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–7–2/2007, Vilnius.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad piktnaudžiavimas tarnyba siekiant gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos iš pažiūros atrodo, kad atitinka kyšininkavimo sudėties požymius, tačiau įstatymų leidėjas „nubrėžia plonytę liniją“, kuri leidžia atriboti šias dvi nusikalstamas veikas. Pagal įstatymo leidėjo logiką, toks savanaudiškas piktnaudžiavimas nėra kyšininkavimas, kai nauda gaunama, tačiau ne ją priimant, pažadant, susitariant priimti, reikalaujant ar provokuojant duoti kitą asmenį ir už tai neatliekant jokių neteisėtų ar teisėtų veiksmų (ar neveikiant) kito asmens naudai.⁵¹ Taigi, jei valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo gauna turtines vertybes ar paslaugas, kurias kitas asmuo jam perduoda ar suteikia ne už konkrečių veiksmų atlikimą (ar neatlikimą) vykdant įgaliojimus, veika nekvalifikuojama kaip kyšininkavimas. Tokia veika, atsižvelgiant į kitas nustatytas bylos aplinkybes, kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas.⁵² Svarbu paminėti ir tai, kad nemažai pasitaiko atvejų, kai piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo dalykas sutampa su kyšininkavimo dalyku ir atvirkščiai, tokiais atvejais veikos atribojamos pagal straipsnių dispozicijose aprašytus kitus, tik konkrečiai veikai būdingus požymius.

Vilniaus apygardos teismo 2008 m. birželio 28 d. nuosprendžiu A. B. buvo nuteistas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį už tai, kad būdamas valstybės tarnautojas – politikas (savivaldybės tarybos narys), siekdamas turtinės asmeninės naudos, nesant kyšininkavimo požymių, piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, dėl to valstybė patyrė didelės žalos. Lietuvos apeliacinis teismas, bylą išnagrinėjęs pagal nuteistojo A. B. ir Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroro apeliacinius skundus, nuosprendyje nurodęs, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino byloje esančius įrodymus, padarė bylos aplinkybių neatitinkančias išvadas ir netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą: pakeitė Vilniaus apygardos teismo nuosprendį, A. B. pripažino kaltu bei nuteisė pagal BK 225 straipsnio 3 dalį už tai, kad jis, būdamas valstybės tarnautojas, savo naudai tiesiogiai reikalavo didesnės negu 250 MGL vertės kyšio už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus. Šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė iš dalies skirtingas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir priėmė skirtingus sprendimus dėl A. B. veiksmų kvalifikavimo, todėl iškilo faktinių bylos aplinkybių nustatymo teisingumo ir tinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo

⁵¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 89/2009, Vilnius.

⁵² Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 sausio 4d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga, išvadų 3 punktas.

kaltininko neteisėtiems veiksams problemų. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pakeitė Vilniaus apygardos teismo sprendimą. Kyšio reikalavimo požymis gali būti inkriminuotas tik tada, kai iniciatyva duoti kyšį kyla iš valstybės tarnautojo ar jam priylginto asmens, o ne iš kyšio davėjo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231/2007). Taigi šiuo atveju kasatoriaus nusikalstami veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip piktnaudžiavimas tarnyba, nes A. B. veikoje yra vienas iš alternatyvių kyšininkavimo objektyviosios pusės požymių – buvo reikalaujama tam tikros pinigų sumos už konkrečių tarnybinių aktyvių veiksmų atlikimą.⁵³

Aptarus piktnaudžiavimo tarnyba kvalifikuojančių požymių sampratą, bei jų problematiką, būtų tikslinga palyginti juos su ankstesne piktnaudžiavimą tarnyba įtvirtinančio straipsnio redakcija. Kadangi I – oje šio darbo dalyje, istorinės raidos kontekste, kartu su piktnaudžiavimo tarnyba samprata buvo trumpai aptarti šią veiką kvalifikuojantys požymiai, todėl tolimesnėje analizėje jie nebus aptariami. Tačiau galime apžvelgti kvalifikuojančius piktnaudžiavimą požymius, kurie nebuvo aptarti. Tai LR BK 285 str. galiojęs nuo 1998 m. balandžio 21 d. iki 2003 m. sausio 9 d. Šio straipsnio antros dalies dispozicijoje kaip kvalifikuojantys požymiai buvo nurodyti „savanaudiški tikslai“ ir „didelės žalos sukėlimas“. Taigi ją sudarė iš esmės būtini piktnaudžiavimo tarnyba požymiai. Galime pastebėti, kad skiriasi tik vienas šią veiką kvalifikuojantis požymis – didelės žalos sukėlimas. Dabartiniame BK 228 str. šis požymis priskiriamas prie bendrosios piktnaudžiavimo tarnyba sudėties ir yra būtinas, kad veika apskritai būtų kvalifikuojama kaip piktnaudžiavimas. Tuo tarpu pagal anksčiau galiojusią straipsnio redakciją, kaltininkas galėjo būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, jei piktnaudžiavimą tarnyba padarydavo iš savanaudiškų paskatų, ar įgyvendinant asmeninius tikslus, arba, jei darant tokią nusikalstamą veiką sukėlė didelę žalą valstybės interesams ar kitiems asmenims. Kaip matome, didelės žalos reikalavimas šiame straipsnyje buvo įtvirtintas tik kaip alternatyva kitiems veiksams, bet ne kaip būtina aplinkybė, kad nusikaltimas būtų pripažintas piktnaudžiavimu tarnyba. Kitas kvalifikuojantis, aptariamą nusikalstamą veiką, požymis, įtvirtintas senesnėje BK 285 str. redakcijoje, nors skirtingai įvardintas, „savanaudiškais tikslais“, tačiau turintis panašią faktinę reikšmę kaip ir „kitokios asmeninės naudos siekimas“. Taigi galime teigti, kad šis kvalifikuojantis požymis laikui bėgant kito ne daug. Kitas aspektas, skiriantis šiuose dviejuose

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 89/2009, Vilnius.

teisės aktuose įtvirtintas kvalifikuojančias sudėtis yra tai, kad dabartiniame BK 228 str. 2 d. yra numatyta alternatyva tarp kvalifikuojančių požymių, t. y. nusikaltimas gali būti padaromas arba siekiant turtinės naudos arba siekiant kitokios asmeninės naudos ir tuo sukeliant didelės žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Tuo tarpu senesnėje BK 285 str. 2 d. redakcijoje, tam, kad nusikaltimas sudarytų kvalifikuotą sudėtį, buvo būtina šių dviejų kvalifikuojančių nusikaltimą požymių visuma, t. y. piktnaudžiavimas tarnyba turėjos būti padarytas savanaudiškais tikslais ir sukėlęs didelę žalą valstybės interesams ar kitiems asmenims. Reikia paminėti ir tai, kad šios nusikalstamos veikos subjektas taip pat dalinai skyrėsi. Senesniame piktnaudžiavimą tarnyba įtvirtinančiame straipsnyje, nusikaltimo subjektas įvardijamas kaip „valstybės pareigūnas“ ar „valstybės tarnautojas“, tuo tarpu dabartiniame – „valstybės tarnautojas“ ar „valstybės tarnautojui prilygintas asmuo“. Taigi, kaip matome, dabartinėje teisės akto redakcijoje buvo ganėtinai išplėstas piktnaudžiavimo tarnyba subjektų ratas, dėl ko šis straipsnis buvo pradėtas taikyti platesniu diapazonu.

Trumpai apibendrinant šių kvalifikuojančių požymių sampratą, objektyviai paanalizavus piktnaudžiavimo tarnyba atvejus, galime teigti, kad ši nusikalstama veika dažniau yra susijusi su tam tikros asmeninės arba turtinės naudos siekimu.⁵⁴ Beje, reiktų nepamiršti, kad BK 228 str. 2 d. kaip ir 1 d. sudėtį būtina sieti su didele žala. Jei to nedaroma, įstatymo sandara tampa nelogiška. Tokią poziciją įtvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.⁵⁵

„BK 228 straipsnyje esančio nusikaltimo sudėtis yra materialinė, todėl būtina nustatyti, kad dėl tokios veikos padarymo kilo įstatyme numatyti padariniai – padaryta didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Nenustačius didelės žalos požymio, veika vertintina kaip drausminis nusižengimas.“⁵⁶

Ši aplinkybė kartais tampa kliūtis teismams tinkamai įvykdyti teisingumą, kadangi tarnautojas ar jam prilygintas asmuo negali būti patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už

⁵⁴ Remiantis Lietuvos Aukščiausio Teismo teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento „Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 str.) tyrimu, iš viso pagal BK 228 str. per 2008 m. – 2010 m. I pusmetį nuteista asmenų: už BK 228 str. 1 d. – 40; už BK 228 str. 2 d. – 54. Vilnius, 2011 vasario 11 d. (dokumentas pdf. formatu). P. 17.

⁵⁵ Pakštaitis L. Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos//Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006, t. 7 (85). P.98.

⁵⁶ Remiantis Lietuvos Aukščiausio Teismo teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento „Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 str.) tyrimu, iš viso pagal BK 228 str. per 2008 m. – 2010 m. I pusmetį nuteista asmenų: už BK 228 str. 1 d. – 40; už BK 228 str. 2 d. – 54. Vilnius, 2011 vasario 11 d. (dokumentas pdf. formatu). P. 44.

piktnaudžiavimą tarnyba dėl gautos turtinės ar kitokios asmeninės naudos, jei neįrodomas padarytos didelės žalos valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui faktas, t. y. jei neįrodomas priežastinis ryšys tarp veikos ir pasekmių.

IV DALIS. PIKTNAUDŽIAVIMO TARNYBA SUDĖTIES LYGINAMASIS TYRIMAS

2002 m. sausio 25 d. Lietuvos Respublikai ratifikavus Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos⁵⁷, kartu buvo ratifikuoti tarptautiniai teisės aktai, kurie turėjo didelės įtakos korupcijos prevencijai ir efektyviam jos tyrimui. Šią konvenciją ratifikavusios valstybės narės⁵⁸ susitarė suvienodinti:

- 1) sąvokas susijusias su korupcija;
- 2) priemones kovai su korupcija nacionaliniu lygiu;
- 3) korupcijos vykdymo kontrolę.

Tarptautinė organizacija Transparency International korupciją apibūdina kaip slaptą piktnaudžiavimą viešąja arba privačia padėtimi, arba valdžia siekiant asmeninių tikslų arba naudos.⁵⁹ Kiek siauresnę sąvoką pateikia prof. V. Justickis. Jo teigimu, korupcija – tai reguliari, besikartojanti, integrali nusikalstama veika, kurią vykdo individas, palaikantis tarnybos santykius su valstybės aparatu, rinkėjais, su žiniasklaida, ir kuri pasireiškia piktnaudžiavimu savo padėtimi bei pasitikėjimu siekiant materialinės ar asmeninės naudos.⁶⁰ Kaip matome iš pateiktų korupcijos sampratų, piktnaudžiavimas tarnyba priskiriamas prie korupcinių nusikaltimų kategorijos, todėl būtų tikslinga paanalizuoti ir palyginti Lietuvos Respublikos BK piktnaudžiavimo tarnyba sudėtį su kitų valstybių narių, ratifikavusių Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos, BK įtvirtintomis piktnaudžiavimo tarnyba sudėtimis.

Ši darbo dalis bus skirta, taikant lyginamąjį metodą, apžvelgti Lenkijos, Rusijos, Prancūzijos, Italijos, Vokietijos ir Austrijos BK analogiškus straipsnius, t.y. straipsnius, įtvirtinančius piktnaudžiavimą tarnyba, jų struktūrą, objektyvius ir subjektyvius nusikaltimo sudėties elementus, kvalifikuojančias ir privilegijuojančias nusikaltimo sudėtis, bei sankcijų rūšis.

⁵⁷ Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 1999. Strasbūras, 1999. Valstybės žinios, 2002-03-01, Nr. 23-853.

⁵⁸ Šiuo metu Baudžiamosios teisės konvenciją yra ratifikavusios 46 Europos Tarybos valstybės narės.

⁵⁹ Transparency International organization. Prieiga per internetą:

<http://www.transparency.de/Was_ist_Korruption.45.0.html>.

⁶⁰ Michailovič I. Korupcijos apibrėžimo problematika// Teisė, 2005. Nr. 54. P.113.

Lenkijos Respublika (toliau PL). Piktnaudžiavimas tarnyba įtvirtintas PL BK XXIX skyriaus („Nusikaltimai valstybės ir savivaldybių valdžiai, vyriausybei“) 231 str.⁶¹, kuris iš esmės nedaug skiriasi nuo LR BK 228 str.

Lyginant LR BK 228 ir PL BK 231 straipsnių struktūras pastebime dalinius turinio skirtumus. PL BK 231 str. sudarytas iš keturių dalių:

I dalis – pagrindinė nusikaltimo sudėtis;

II dalis – kvalifikuota nusikaltimo sudėtis;

III dalis – privilegijuota nusikaltimo sudėtis;

IV dalis - įtvirtina blanketinę normą į Lenkijos Respublikos BK XXIX skyriaus 228 str., kuris numato baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimą, literatūroje kartais apibūdinamą kaip „pasyvus kyšininkavimas“.

Tuo tarpu LR BK 228 str. sudarytas iš trijų dalių. Taip pat reikia paminėti, kad skirtingai nuo PL BK 231 str., LR BK – neturi piktnaudžiavimo tarnyba privilegijuojančios nusikaltimo sudėties.

Lyginant piktnaudžiavimo tarnyba objektyviasias puses, pastebime ir panašumų, ir skirtumų. PL BK piktnaudžiavimas tarnyba padaromas, kai nustatoma, kad atsakingas pareigūnas veikimu (ar neveikimu) sukuria realų pavojų ar žalą viešųjų ar privačiųjų interesų nenaudai. Tuo tarpu pagal LR BK – didelės žalos sukėlimas yra būtinas požymis asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už piktnaudžiavimą valdžia. Skiriasi taip pat didelės žalos materialinė išraiška:

- pagal LR BK – turtinė žala yra didelė, kai ji viršija 250 MGL dydžio sumą;
- pagal PL BK – tokia žala yra, kai viršijamas 200 MGL vertės turtas.

Taigi iš pateiktos informacijos galima daryti išvadą, kad nusikaltimų objektyviosios pusės skiriasi nusikalstama veika sukeliama padariniais bei materialine žalos dydžio išraiška.

Kaip jau buvo minėta, skirtingai nuo LR BK 228 str. PL BK 231 str. įtvirtina piktnaudžiavimo tarnyba privilegijuojamuosius požymius. PL BK minėto straipsnio 3 dalis numato priverstinio pobūdžio atsakomybę už nusikaltimus padarytus dėl neatsargumo arba aplaidumo (sąmoningo ar neatsargaus). Šiuo atveju atsakomybė atsiranda, jei nusikalstama veika sukeliama didelė žala, t. y. baudžiamoji atsakomybė atsiranda, jei padarytos žalos dydis viršija 200 MGL vertės turtą.

⁶¹ Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.

Lyginant šių dviejų valstybių numatytas sankcijas už piktnaudžiavimą tarnyba, matome, kad PL BK 231 str. numato tik dviejų rūšių bausmes – laisvės apribojimo ir laisvės atėmimo, tuo tarpu LR BK 228 str. numato daugiau alternatyvių bausmių.

Apibendrinant LR BK 228 str. ir PL BK 231 str. galime daryti išvadą, kad mūsų BK piktnaudžiavimo tarnyba sudėtis mažai kuom skiriasi nuo PL BK įtvirtintos, tokio paties nusikaltimo, sudėties. Didesni skirtumai išryškėja dėl sankcijų rūšių ir jų dydžių, šį nusikaltimą privilegijuojančių požymių bei didelės žalos nustatymo.

Rusijos Federacija (RF). RF BK specialiosios dalies X skyriaus („Nusikaltimai valstybei“) 30 poskyryje („Nusikaltimai valdymui, viešosios tarnybos interesams ir vietos valdžios tarnybos interesams“) 285 str.⁶² yra įtvirtinta nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sudėtis. Šis straipsnis sudarytas iš trijų dalių:

I dalis – bendroji nusikaltimo sudėtis;

II ir III dalis – kvalifikuotos nusikaltimo sudėtys.

Palyginus su LR BK 228 straipsnio, įtvirtinančio piktnaudžiavimą tarnyba, struktūra, matome, kad skiriasi minėtų straipsnių dalių dispozicijos, t. y. mūsų valstybės BK 228 str. sudaro:

I dalis – bendroji nusikaltimo sudėtis;

II dalis – kvalifikuota nusikaltimo sudėtis;

III dalis – nurodo papildomą nusikalstamos veikos subjektą.

Kitas skirtumas išryškėja lyginant šių dviejų valstybių analizuojamos nusikalstamos veikos objektą. RF BK be tokio paties nusikaltimo objekto, kurį numato ir LR BK, įtvirtina papildomai dar vieną – valstybės valdymą, kuris mūsų valstybės BK yra numatytas XLII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai valdymo tvarkai“. Taigi RF piktnaudžiaujant tarnyba kėsina ne tik į valstybės tarnybą ir viešuosius interesus, bet ir į valstybės valdymą.

Lyginant šių valstybių nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba subjektus pastebime, kad jie dalinai skiriasi. Be LR BK 228 str. įtvirtinto valstybės tarnautojo, RF BK 285 str. numato dar ir valstybės pareigūną, kaip piktnaudžiavimo tarnyba subjektą, tačiau neįtvirtina kaip LR BK, kad šio nusikaltimo subjektu gali būti ir valstybės tarnautojui prilygintas asmuo.

⁶² Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://ozpp.ru/zknd/ugol/>>.

Ryškesiaią skirtumą pastebime analizuojant šios nusikalstamos veikos kvalifikuojančius požymius. Kaip jau buvo minėta, RF BK 285 str. juos įtvirtina du. Vienas jų įtvirtintas antroje, kitas trečioje šio straipsnio dalyje:

II dalis – kai tokį nusikaltimą padaro RF atliekantis viešąją ar valstybės tarnybą, taip pat turintis vietinės valdžios valdytojo statusą – pareigūnas. Pagal RF BK, tai asmenys einantys pareigas, numatytas RF konstituciniuose bei kituose įstatymuose, valstybinėse institucijose arba šių įstatymų tiesiogiai paskirti eiti tokias pareigas;

III dalis – kai piktnaudžiavimą tarnyba padaro valstybės tarnautojas ar, antroje šio straipsnio dalyje minėtas valstybės pareigūnas, sukeldamas rimtų pasekmių. Už tokią nusikalstamą veiką FR BK numato laisvės atėmimo bausmę su uždraudimu eiti tam tikras pareigas ar verstis tam tikra veikla.

Kaip matome, tai visiškai skiriasi nuo LR BK 228 str. įtvirtintų nusikaltimą kvalifikuojančių požymių: turtinės ar kitos asmeninės naudos siekimas, nesant kyšininkavimo požymių.

Apibendrinant šį palyginimą tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos baudžiamųjų kodeksų atitinkamų straipsnių, įtvirtinančių nusikalstamo piktnaudžiavimo tarnyba sudėtis, galime daryti išvadą, kad nors straipsnių struktūros, kvalifikuojantys požymiai, dalinai nusikaltimo subjektai ir objektai skiriasi, tačiau objektyviosios (išskyrus sukeltus nusikalstama veika padarinius) ir subjektyviosios nusikaltimo pusės sutampa, t. y. tiek Lietuvoje, tiek Rusijoje piktnaudžiavimas tarnyba yra tyčinis nusikaltimas reikalaujantis priežastinio ryšio tarp padarytos nusikalstamos veikos ir jos sukeltų padarinių.

Vokietijos Respublika (toliau DE). DE BK neįtvirtina straipsnio pavadinimu „Piktnaudžiavimas tarnyba“, skirtingai nuo LR BK. DE BK specialiosios dalies 30 skyriuje („Nusikaltimai tarnybai“) yra išvardijama eilė korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, tokių kaip: kyšio davimas ir paėmimas, tarnybinių veiksmų neįvykdymas, teisingumo vykdymo iškraipymas, papirkimas ir t. t.⁶³ DE BK nusikaltimai tarnybai yra smulkiau išskaidomi, nei LR BK, tai vienas esminių skirtumų.

Dar vienas skirtumas, kad DE BK kitaip klasifikuoja tarnybinius nusikaltimus, t. y. išskiria tikrus (nesuklastotus) ir manipuliuojančius (suklastotus) tarnybinius nusikaltimus. Skirtumas tarp

⁶³ Vokietijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#336>>.

šio klasifikavimo yra tas, kad baudžiamoji atsakomybė už manipuliuojančius (suklastotus) nusikaltimus yra didesnė, negu už tikrus (nesuklastotus). Tikriems (nesuklastotiems) nusikaltimams priskiriami: turto prievartavimas (343 str.), suklastota registracija atliekant tarnybines pareigas (348 str.), teisingumo modelio iškraipymas (339 str.), dokumentų nuslėpimas (274 str.) ir t. t. Tuo tarpu manipuliuojantiems (suklastotiems) nusikaltimams: kūno sužalojimai tarnyboje, viešojoje įstaigoje (340 str.), nuteistojo išlaisvinimas pasinaudojant tarnybine padėtimi (120 str.), prievarta pasinaudojant tarnybine padėtimi (240 str.) ir t. t.

Iš visų 30 skyriuje išvardintų nusikaltimų tarnybai straipsnių, artimiausias mūsų BK įtvirtintam piktnaudžiavimui tarnyba yra DE BK 339 str. – teisingumo vykdymo iškraipymas pasinaudojant tarnybine padėtimi: teisėjas ar kitas valstybės pareigūnas, ar arbitras, kuris vadovaudamas ar sprendamas teisinius dalykus iškraipė faktinius duomenis, taip padarydamas vienai šaliai naudos ar nenaudos, turi būti baudžiamas laisvės atėmimo bausme.

Lyginant objektyvias abiejų šalių BK korupcinių nusikaltimų puses matome vieną esminį skirtumą – didelės žalos reikalavimas. Šis padariny, skirtingai nuo LR BK, nėra būtinas DE BK įtvirtintų tarnybinių nusikaltimų sudėties elementas.

Kalbant apie nusikaltimo subjektą, pagal DE BK juo gali būti valstybės pareigūnas. Šio subjekto sąvoka įtvirtinta minėto kodekso 11 str. 2 d., kurioje teigiama, kad valstybės pareigūnas pagal Vokietijos teisę gali būti:

1. valstybės tarnautojas arba teisėjas ar
2. kitaip turintis santykius su viešosios valdžios funkcijomis arba valdžios institucijų, ar kitos agentūros paskirtas, ar jam buvo pavesta eiti pareigas viešojo administravimo srityje nepažeidžiant organizacinės formos, pasirinktos vykdyti tokias pareigas.⁶⁴

Taigi, palyginus šią valstybės tarnautojo sąvoką su LR BK⁶⁵ įtvirtinta, pastebime, kad mūsų BK įtvirtinta platesnė šio nusikaltimo subjekto sąvoka, kuri apima didesnę asmenų, galinčių būti valstybės tarnautojais, ratą.

Kaip piktnaudžiavimą tarnyba kvalifikuojančius požymius pagal DE BK galime išskirti:

1. sunkesnės pasekmės nei įprasta;
2. kai veikos pasekmės yra susijusios su dideliu mastu naudos;

⁶⁴ Vokietijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#336>.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555.

3. nusikalstamos veikos tęstinumas;
4. kai kaltininkas veikia kaip grupuotės narys, kurie susitarę daryti tęstines veikas.

Kaip matome, tai iš esmės skiriasi nuo LR BK 228 str. įtvirtintų šią nusikalstamą veiką kvalifikuojančių požymių.

Palyginus sankcijas tarp LR BK ir DE BK, už minėtas nusikalstamas veikas, randame keletą skirtumų: visų pirma DE BK įtvirtina tik dvi bausmes – laisvės atėmimo ir baudą; antra – nepaisant baudžiamosios atsakomybės, už pažeidimus kaltininkas gali būti traukiamas ir civilinė atsakomybėn. Iš to galime daryti išvadą, kad LR BK turi daugiau alternatyvių bausmių, nei DE BK, tačiau DE už šį nusikaltimą sankcijos yra griežtesnės.

Apibendrinant šią trumpą DE BK nusikaltimų tarnybai sudėties analizę galima padaryti išvadą, kad nors šių nusikaltimų klasifikavimas bei kvalifikavimas ir nemaža dalim skiriasi nuo LR BK 228 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos, bet, visgi panašumų yra daugiau nei skirtumų.

Austrijos Respublika (toliau AT). AT BK specialiosios dalies XX skyriaus 302 str.⁶⁶ įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnybine valdžia sudėtis, kuri, palyginus su LR BK analogiškos nusikalstamos veikos sudėtimi, skiriasi nežymiai.

Atsižvelgiant į tai, į ką yra nukreipta AT BK 302 str. įtvirtinta nusikalstama veika, kam sukeliama neigiami padariniai, galima būtų teigti, kad tai teisėta, normaliai funkcionuojanti, pagal įstatymus ir atitinkamus norminius aktus vykdoma veikla. Tačiau paprastai vietoj veiklos, AT BK piktnaudžiavimo objektu įrašomas – tarnybinės/oficialios pareigos. Ir tai logiška. Piktnaudžiavimu tarnybine valdžia kėsiniama, ne tik į teisėtai vykdomą veiklą, bet ir į teisėtas tarnybines/ oficialias pareigas.

Kalbant apie objektyvius nusikalstamos veikos požymius, skiriasi tai, kad LR BK 228 str. įtvirtintai nusikalstamai veikai būtinas požymis didelė žala, o AT BK 302 str. – veikos sukeltų padarinių nekonkretizuoja. Pasekmės, kaip ir LR BK, gali būti materialinės (turtinė žala) ir nematerialinės (fizinų ar juridinių asmenų teisių pažeidimai).

Kitas skirtumas išryškėjantis tarp AT BK 302 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos ir LR BK 228 str. įtvirtintos – kvalifikuojantys nusikaltimo požymiai. Jie visiškai skirtingi. AT BK 302 str. kvalifikuojantys požymiai yra:

⁶⁶ Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.jusline.at/302_Mi%C3%9Fbrauch_der_Amtsgewalt_StGB.html.

1. kai valstybės pareigūnas piktnaudžiauja tarnyba vykdydamas savo oficialias pareigas užsienio valstybėje ar viršnacionaliniu lygiu, arba tarptautinėje organizacijoje;
2. kai valstybės pareigūnas pasinaudodamas jam suteiktomis teisėmis, įgaliojimais, valstybės, bendruomenės asociacijos, savivaldybės ar kitų visuomeninių organizacijų teise, vykdydamas savo tarnybines pareigas, tokia savo veika padaro didesnę kaip 50 000 eurų žalą.

Lyginant sankcijų rūšis – AT BK 302 str. numato tik vienos rūšies bausmę – laisvės atėmimo. Tuo tarpu LR BK 228 str. numato be laisvės atėmimo dar keturias alternatyvias bausmes.

Reziumuojant galime teigti, kad palyginus AT BK 302 str. numatytų sankcijų rūšis ir dydžius su LR BK 228 str., pastebėjome, kad Austrijos Respublikoje baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą tarnybine valdžia yra akivaizdžiai griežtesnė už tą, kuri yra taikoma Lietuvoje. Taip pat galime paminėti, kad AT BK 302 str. ir LR BK 228 str. įtvirtintų nusikalstamų veikų sudėtys turi daugiau panašumų, nei skirtumų.

Prancūzijos Respublika (toliau FR). FR BK piktnaudžiavimas valdžia įtvirtintas IV knygos („Nusikaltimai prieš tautą, valstybę ir taiką“) III dalies („Nusikaltimai prieš valstybės tarnybą“) II skyriaus („Asmenų, vykdančių viešąsias funkcijas, pažeidimai viešojo administravimo atžvilgiu“) 432 str. I skirsnio 1 – 3 dalyse.

FR BK, skirtingai nuo LR BK, piktnaudžiavimą valdžia išskaido į dvi rūšis:

- piktnaudžiavimas valdžia prieš valdymą ir
- piktnaudžiavimas valdžia prieš asmenis.

LR BK tokio skaidymo nėra. Taip pat skiriasi straipsnio struktūra. FR BK įtvirtina piktnaudžiavimą valdžia 432 straipsnyje, kurį sudaro 4 skirsniai, skirsniai skaidomi į paragrafus, o šie į dalis. I skirsnio nuo 1 iki 3 dalies įtvirtintas piktnaudžiavimas tarnyba prieš valdymą, II skirsnio 4 paragrafuose – piktnaudžiavimas valdžia prieš asmenį. Lyginant su LR BK 228 str., mums aktualus FR BK 432 str. 1 – 3 dalyse įtvirtintas piktnaudžiavimas valdžia prieš valdymą, kadangi kita piktnaudžiavimo rūšis yra įtvirtinta kituose mūsų BK straipsniuose, pvz., diskriminacija įtvirtinta LR BK 25 skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens lygiateisiškumui ir sąžinės laisvei“ ir t. t.

FR BK 432 str. įtvirtintas piktnaudžiavimas valdžia prieš valdymą skaidomas į tokias dalis:

I dalyje – pagrindinė piktnaudžiavimo tarnyba sudėtis;

II dalyje – kvalifikuota;

III dalyje – privilegijuota.

Skirtingai nuo FR BK 432 str., LR BK 228 str. privilegijuotos piktnaudžiavimo tarnyba sudėties neturi.

Lyginant nusikaltimo objektus, pastebime, kad jie skiriasi. FR BK įtvirtinto piktnaudžiavimo valdžia prieš valdymą pagrindinis nusikaltimo objektas yra valdymas. Tai apima normalią valdymo struktūrą, visuomenės pasitikėjimą valdymo organais, valstybinių veiksmų teisingumu, valstybės valdymo autoritetą ir t. t. LR BK piktnaudžiavimo tarnyba objektas siejamas su veiksminga, autoritetinga, pagal Konstitucija ir įstatymus bei kitus teisės aktus vykdoma viešųjų, tarptautinių ir privatinų institucijų veikla, o valdymas, kaip nusikalstamos veikos objektas yra įtvirtintas kituose LR BK skyriuose. Taigi, skirtumas yra akivaizdus.

Objektyvioji piktnaudžiavimo valdžia pusė, įtvirtinta FR BK, pasireiškia tik aktyviais veiksmais – priemonės paralyžuoti teisę turi būti veiksmingos. Pasyvus ar vien pasikėsinimas padaryti tokio pobūdžio nusikalstamą veiką nėra baudžiamas, kadangi pagal FR BK, tai nepakankami kriterijai, kad sudarytų nusikaltimą įtvirtintą FR BK 432 str. 1 – 3 dalyse. Tai skiriasi nuo LR BK 228 str. įtvirtinto nusikaltimo objektyviosios pusės, kuri gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu.

Kitas skirtumas tarp šių valstybių piktnaudžiavimo nusikaltimų objektyviosios pusės yra žalos dydis. LR BK piktnaudžiavimo tarnyba būtinas požymis didelės žalos sukėlimas (materialine prasme turi viršyti 250 MGL). Beje, pasekmės gali būti materialinės (turtinė žala) ir nematerialinės (fizinių ar juridinių asmenų teisių pažeidimai). Tuo tarpu FR BK nuostolių, žalos dydis – veikos kvalifikavimui neturi.

Kalbant apie piktnaudžiavimo valdžia kvalifikuojančius požymius, pastebime, kad jie tarp šių dviejų valstybių skiriasi. Pagal FR BK, kvalifikuojantis požymis yra nusikalstama veika sukeliama padariniai, tai yra tada, kai nusikaltimas įvykdomas iki galo. Nuostolių dydis veikos kvalifikavimui neturi. Tai skiriasi nuo LR BK 228 str. įtvirtintų kvalifikuojančių požymių.

Kaip jau buvo minėta, LR BK 228 str. neturi įtvirtintų privilegijuojančių nusikaltimą požymių, tuo tarpu FR BK 432 str. – turi:

- kai juridinis asmuo, atliekantis valstybės institucijos funkcijas arba viešąsias paslaugas, ar asmuo, turintis visuomenės rinkėjų suteiktą mandatą, kuriam oficialiai

buvo pranešta apie sprendimą nutraukti jam paskirtus įgaliojimus ar kurio įgaliojimų laikas baigėsi, toliau eina savo pareigas ir naudojami jomis.⁶⁷

Trumpai tariant, FR BK piktnaudžiavimo valdžia privilegijuojantis požymis yra tyčinis pareigų ėjimas pasibaigus suteiktiems įgaliojimams.

Kalbant apie sankcijas: FR BK už piktnaudžiavimą valdžia numato pagrindines (laisvės atėmimas ir bauda) ir papildomas nuobaudas, kurių sąrašas yra numatytas FR BK 432 str. 17 dalyje: pilietinių funkcijų atėmimas, civilinių teisių ir šeimos netekimas nuo 5 metų, uždrausti tokiam pačiam laikotarpiui eiti valstybės tarnybos pareigas ar imtis socialinės ar profesinės veiklos, ar tomis pareigomis su kuriomis susijęs nusikalstamos veikos padarymas, konfiskuoti prekes ar pinigus, kuriems taikoma restitucija. Tai platesnis bausmių rūšių spektras palyginus su LR BK 228 str. įtvirtintomis sankcijomis, kadangi šalia gautos pagrindinės bausmės, skiriama dar papildoma. Taigi, sankcijos taikomos už piktnaudžiavimą valdžia FR BK yra kur kas griežtesnės už tas, kurias taiko LR BK už analogišką nusikaltimą.

Apibendrinant šį palyginimą tarp LR BK 228 str. ir FR BK 432 str. 1 – 3 dalių, galime teigti, kad Prancūzijos Respublikoje piktnaudžiavimas valdžia yra griežčiau kvalifikuojamas, nei Lietuvos Respublikoje toks pats nusikaltimas. Taip pat reiktų paminėti, kad skiriasi dauguma šių valstybių piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimų sudėties elementų.

Italijos Respublika (toliau IT). IT BK II knygos („Nusikaltimai“) II dalies („Nusikaltimai viešajam valdymui“) I skyriaus („Nusikaltimai prieš tarnybines pareigas ir valstybės valdymą“) 323 str.⁶⁸ įtvirtinta piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtis. Šis straipsnis sudarytas iš trijų dalių:

I dalis – bendroji nusikaltimo sudėtis;

II dalis – kvalifikuojanti;

III dalis – privilegijuojanti.

Kaip matome, ši struktūra skiriasi nuo LR BK 228 str., kurio sudėtinės dalys jau buvo minėtos ankščiau.

⁶⁷ Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=EF31B1C840C3C3164B43705ED6A7FC5A.tpdjo03v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006165365&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20110411>.

⁶⁸ Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.altalex.com/index.php?idnot=36763>>.

Lyginant piktnaudžiavimo tarnyba objektyviusius nusikaltimo požymius įtvirtintus IT BK 323 str. su LR BK 228 str., pastebime, kad skiriasi šios nusikalstamos veikos padariniai. Tam, kad asmuo būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal IT BK 323 str., jo nusikalstama veika turi sukelti vieną iš šių pasekmių:

- pažeisti įstatymus ar kitus teisės aktus;
- supainioti asmeninius interesus ar santykius su atliekama valstybės tarnyba;
- sąmoningai siekti sau ar kitiems gauti nepagrįstą finansinę naudą;
- sukelti žalą kitiems.

Taigi, IT BK įtvirtinta nemažai piktnaudžiavimu tarnyba sukeliama alternatyvių padarinių, tuo tarpu LR BK 228 str. numato tik vieną būtiną šios nusikalstamos veikos sukeliama padarinį – didelė žala valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui.

Kvalifikuojantys piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtį požymiai, šių dviejų valstybių minėtuose straipsniuose, taip pat skiriasi. IT BK 323 str. yra įtvirtinti du kvalifikuojantys požymiai:

- gaunama labai didelė nauda;
- padaroma labai didelė žala.

Tuo tarpu, LR BK 228 str., kaip jau buvo minėta, nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai yra:

- siekimas turtinės naudos;
- siekimas kitokios asmeninės naudos.

Be kvalifikuojančios nusikalstamą veiką sudėties, IT BK 323 str. numato ir privilegijuojančią, kurios LR BK 228 str. nėra:

- jei minėta nusikalstama veika yra žemo lygio, padaryta žala yra sumažinama.

Taigi, jei nusikalstama veika sukelti padariniai sumažėja, kaltininkas gali tikėtis švelnesnės, nei numatyta bendrojoje nusikaltimo sudėtyje, bausmės.

Kalbant apie sankcijų rūšis, numatytas už piktnaudžiavimą tarnyba, reikia paminėti, kad IT BK įtvirtina laisvės atėmimo bausmę ir šiai bausmei nenumato jokių alternatyvių bausmių, kas yra padaryta LR BK.

Taigi, šis trumpas palyginimas tarp Italijos ir Lietuvos baudžiamųjų kodeksų rodo, kad esminiai skirtumai išryškėja tik dėl nusikalstama veika sukeliama padarinių, kvalifikuojančių ir

privilegijuojančių nusikaltimą požymių. Visi kiti nusikalstamos veikos sudėties elementai yra panašūs.

Apibendrinant šį skyrių, galime daryti išvadą, kad dauguma valstybių tarpusavyje skiriasi kvalifikuojančiais bei privilegijuojančiais piktnaudžiavimą tarnyba požymiais, sankcijų dydžiais, bei straipsnių struktūromis. Tačiau, be šių skirtumų, randame ir daug panašumų: daugumoje minėtų valstybių yra panašūs nusikaltimo objektai, dalinai objektyviosios nusikalstamų veikų pusės bei nusikaltimo subjektai, kurie visose valstybėse yra apibūdinami arba kaip valstybės tarnautojai, arba kaip valstybės pareigūnai, arba kaip jiems prilyginami asmenys. Režiumuojant, galime teigti, kad nepaisant minėtų skirtumų, šios analizuojamos valstybės turi vieną bendrą tikslą – užkirsti kelią piktnaudžiavimui tarnybine padėtimi.

IŠVADOS

1. Apibendrinant teorinę darbo dalį, galima teigti, jog pačia bendriausia prasme, piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėtis – tai tyčinis piktnaudžiavimas pareigomis ar tarnybine padėtimi, tai yra pareigas einančio valstybės pareigūno veikimas ar neveikimas pažeidžiant įstatymus, siekiant gauti nepagrįstą atlygį sau, kitam asmeniui ar subjektui. Tuo tarpu žvelgiant į istorinę piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties teisinę raidą, galima teigti, jog labiausiai kito piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties dispozicija bei sankcijų rūšys, kurios dažniais atvejais nebuvo adekvačios pažeidimo pobūdžiui ir jo padariniams. Istorinės, politinės bei socialinės aplinkybės padarė didžiulę įtaką ne tik pačios sąvokos formavimuisi, bet ir jos suvokimui.

2. Piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties objektą trumpai būtų galima apibrėžti kaip kėsiniama į valstybės tarnybą ir viešuosius interesus. Reikšminga būtų paminėti, kad be pagrindinio nusikalstamos sudėties objekto, piktnaudžiavimas tarnyba gali turėti ir papildomą – orumas, sveikata, nuosavybė ir kitos vertybės.

3. Reikšmingiausias objektyviosios nusikaltimo pusės elementas – nusikalstamos veikos padariniai, didelė žala (turtinė ar kitokio pobūdžio žala) valstybei, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Svarbu įrodyti, kad šiuos padarinius sukėlė kaltininkas savo nusikalstama veika (veikimu ar neveikimu), t. y. būtinas priežastinis ryšys tarp piktnaudžiavimo tarnyba ir didelės žalos. LR baudžiamasis kodeksas nurodo, kad turtinė žala yra didelė, kai ji viršija 250 MGL dydžio sumą, tačiau ne visais atvejais tai gali būti pagrindiniu kriterijumi kvalifikuojant nusikaltimą. Svarbu atsižvelgti ir į tokius dalykus, kaip padarytos žalos pobūdis, kokiais teisės aktais ginami interesai pažeisti, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos laiką, trukmę, kaltininko einamų pareigų svarbą, rezonansą visuomenėje dėl padarytos veikos ir šio rezonanso įtaką valstybės tarnautojo ir valstybės institucijos autoritetui.

4. Subjektyvioji piktnaudžiavimo tarnyba pusė dažniausiai apibūdinama tiesiogine tyčia, tačiau galima ją apibūdinti ir netiesiogine tyčia. Dėl to šiai nusikaltimo pusei būdingi tam tikri psichologiniai momentai: kaltininkas suvokia savo veikos pavojingumą; supranta, kad tokia daroma veika yra priešinga tarnybos interesams; numato savo neteisėtos, pavojingos veikos padarinių pobūdį ir laipsnį; nori ir siekia tokių padarinių ar sąmoningai leidžia jiems kilti.

Pabrėžtina, kad apie kaltės formą, rūšį, jos turinį be nurodytų aplinkybių, gali būti sprendžiama ir pagal kaltininko elgesį.

5. Piktnaudžiavimo tarnyba nusikalstamos sudėties subjektas, be bendrųjų požymių, turi atitikti tokius specialius požymius:

- asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje;
- asmuo, gaunantis darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ar valstybės pinigų fondų;
- asmuo, prisiekęs laikytis tarnybai nustatytos sugriežtintos drausmės reikalavimų (numato tarnybų statutai);
- asmuo, atliekantis valdžios atstovo funkcijas arba turintis administracinius įgaliojimus valstybės ar savivaldybių institucijose, ar įstaigose, ar teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose.

Būtina pažymėti, kad piktnaudžiavimo tarnyba subjektu gali būti ir juridinis asmuo – savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ir atsakovu teisme, atsakyti tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą numatyta juridinio asmens atsakomybė nepriklausomai nuo to, ar jis realiai gavo naudos, ar ne. Šis klausimas sudėtingas, naujas, reikalaujantis detalesnės analizės, tačiau darbo apimtis neleidžia plėstis.

6. Apibendrinant kvalifikuojančius piktnaudžiavimo tarnyba požymius (siekimą turinės ar kitokios asmeninės naudos, jei nėra kyšininkavimo požymių) reikia pažymėti, kad šis nusikaltimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia ir subjektyviosios pusės elementas – tikslas – yra būtinas.

7. Atlikus Lietuvos BK, Lenkijos BK, Rusijos BK, Vokietijos BK, Austrijos BK, Prancūzijos BK ir Italijos BK piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties analizę galima daryti išvadą, kad nors kai kurių valstybių BK struktūra, straipsnių klasifikacija, turinys bei pavadinimai skiriasi, tačiau dauguma šios rūšies nusikaltimo sudėties elementų sutampa. Piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties objektas, objektyvioji ir subjektyvioji nusikaltimo sudėties pusė bei subjektas yra panašūs. Didžiausias skirtumas tarp minėtų valstybių BK išryškėjo analizuojant piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimo sudėties kvalifikuojančius ir privilegijuojančius požymius – jie yra absoliučiai skirtingi. Išanalizavus už piktnaudžiavimą tarnyba skiriamų sankcijų rūšis ir dydžius šių minėtų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, galime daryti išvadą, kad Lietuvoje

bausmės už piktnaudžiavimą tarnyba yra bene švelniausios, lyginant su nagrinėtų šalių BK įtvirtintų sankcijų dydžiais.

SANTRAUKA

LR BK XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ nustatyta atsakomybė už veikas, kurių vykdytojai – specialaus subjekto požymius turintys asmenys – valstybės tarnautojai arba jiems prilyginti asmenys. Viena iš ten nurodytų nusikalstamų veikų – piktnaudžiavimas tarnyba. Tai viena iš dažniausių veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams.

Piktnaudžiavimo tarnyba nusikaltimas nėra vientisas, o sudarytas iš atskirų elementų. Darbe išsamiai analizuojama ir aptariama šios nusikalstamos veikos sudėties samprata, ištakos ir raida.

Pabrėžiant pagrindinius teisinės istorijos faktus, baigiamajame darbe išskiriami piktnaudžiavimo tarnyba sudėties teisinio reglamentavimo ypatumai istoriniame kontekste, apibrėžiama, kaip kito šio nusikaltimo reglamentavimas ir teisės aktai.

Aptariami piktnaudžiavimo tarnyba sudėties subjektyvieji ir objektyvieji požymiai, kurie yra labai svarbūs siekiant tinkamai įvertinti nusikaltimo pobūdį ir nustatyti kvalifikaciją. Taip pat išskiriami svarbiausi požymiai, pagal kuriuos kvalifikuojama nusikaltimo sudėtis. Trumpai aptariamas nusikaltimo padarinys – žala, akcentuojama jos nustatymo problematika.

Galutinėje, analitinėje baigiamojo darbo dalyje pateikiama lyginamoji analizė tarp LR baudžiamojo kodekso ir kitų valstybių baudžiamųjų kodeksų, kurios ratifikavo Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos. Šią konvenciją ratifikavusios valstybės narės susitarė suvienodinti:

- sąvokas susijusias su korupcija;
- priemonės kovai su korupcija nacionaliniu lygiu;
- korupcijos vykdymo kontrolę.

Taigi, remiantis šiais kriterijais, atliktas teisinio reglamentavimo palyginimas.

SUMMARY

The Chapter XXXIII of the Lithuanian criminal code entitled “Crimes and Misdemeanors Against Public Service and Public Interest” deals with the responsibility for the acts, whom promoters - special characteristics of the person subject - are public servants or assimilated individuals. More specifically the abuse of office is one of the offenses listed in the chapter. It is probably the offense that is the most commonly committed by public service and that attracts mainly the public interest.

The offense of abuse of office is not homogeneous, but composed of different elements. The present paper analyzes and discusses in detail the composition of the concept of the offense, the origins and its evolution.

Underlining the fundamental rule of historical facts, the thesis identifies abuse of office taking into account the peculiarities of legal regulation in its historical context and describes the evolution of regulatory and criminal law.

Another aspect of this work is to discuss the subjective and objective sides of the abuse of office. These two parts are crucial to properly assess the nature and the penalty of the offense. The thesis also identifies the key features, according to the classified elements of the crime. The crime consequence and damage are briefly mentioned but the emphasis is made on the issues for the determination of the crime.

The final analytical part is a comparative analysis between the criminal code of Republic of Lithuania and the criminal codes of other countries that have ratified the criminal law convention on corruption. This convention has been ratified by the Member States who have agreed to unify:

- concepts related to corruption;
- measures to combat corruption at the national level;
- enforcement of the corruption.

So based on these criteria, the comparison is made in the different legal regulations.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33 – 1014;
2. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. Strasbūras, 1999 . Valstybės žinios, 2002-03-01, Nr. 23-853;
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37 – 1341;
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262;
6. Lietuvos Tarybų Socialinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18 – 148;
7. УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР (от статьи 259 до статьи 269). Prieiga per internetą: <<http://www.pravoteka24.com/ud/18-ugolovnyy-kodeks-rsfsr-ot-st-259-do-st-269.html>>;
8. Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.altalex.com/index.php?idnot=36763>>;
9. Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=EF31B1C840C3C3164B43705ED6A7FC5A.tpdjo03v_2?idSectionTA=LEGISCTA000006165365&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20110411>;
10. Austrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.jusline.at/302_Mi%C3%9Fbrauch_der_Amtsgewalt_StGB.html>;
11. Vokietijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#336>>;
12. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://ozpp.ru/zknd/ugol/>>;
13. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, aktuali redakcija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.eporady24.pl/paragraf_11_artykul_115_kodeksu_karnego_art_115_kk-c-482.html>;

14. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 108-4030;
15. Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 57 – 2297;
16. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas, nauja įstatymo redakcija. Valstybės žinios, 2002, Nr. 45 – 1708;
17. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 30 – 856;
18. Baudžiamojo Statuto įvedamasis įstatymas. Valstybės žinios, 1919 sausio 16d., Nr. 2 – 3.

Specialioji literatūra:

1. Andriulis V. et al. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius, 2002;
2. Abramavičius A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antrasis papildytas leidimas*. Vilnius, 2003;
3. Bitinaitė V. *Mokomasis anglų – lietuvių kalbų teisės terminų žodynas, 3 – asis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius, 2008;
4. Andriuškevičiūtė J. et al. *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius, 2008;
5. Čaikovski A. Disertacija *Subject of criminal offences against public service and public interests*. Vilnius, 2007;
6. Gavelytė I. *Kyšininkavimas kaip korupcinė nusikalstama veika*// Teisė, 2004, Nr. 53;
7. GRECO vertinimo ataskaita Lietuvai dėl Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos straipsnių inkriminavimo. [interaktyvi]. Prieiga per internetą: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2008\)10_Lithuania_One_LT.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2008)10_Lithuania_One_LT.pdf);
8. Gutauskas A. *Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai* (straipsnis pdf. formatu);

9. Gutauskas A., Laucius J. *Korupcija Lietuvoje: ikiteisminio ir teismo nagrinėjimo praktika*. Vilnius, 2007;
10. Ignotas M. *Pareiginiai nusikaltimai*. Vilnius, 1983;
11. Jovaišas A., Misiūnas A. *Nusikaltimai valstybės tarnybai*// Teisės problemos, 1996. Nr. 1;
12. Michailovič I. *Korupcijos apibrėžimo problematika*// Teisė, 2005. ISSN 1392 – 1274. Nr. 54;
13. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso III komentaras. Specialioji dalis* (213 – 330 straipsniai), Vilnius, 2010;
14. Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas*. [interaktyvus], 2008. Prieiga per internetą: <<http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>>;
15. Laurinavičius A. *Tarnybinė teisė: Statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas*, Vilnius, 2003;
16. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius, 2006;
17. Piesliakas V. *Nusikaltimai valstybės tarnybai Lietuvos baudžiamojoje teisėje* // 1997 balandžio 8–9 tarptautinis seminaras „Korupcijos prevencija“. – Vilnius: Lietuvos akademija;
18. Petkevičius P. *Administracinė atsakomybė*, Vilnius, 1996;
19. Petkevičius P. *Valstybės ir teisės teorija*, Vilnius, 1989;
20. Piesliakas V. *Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos* //Jurisprudencija, 1999. T.13 (5);
21. Pakštaitis L. *Piktnaudžiavimo kriminalizavimo, vertinimo bei normos tobulinimo problemos*//Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006, t. 7 (85);
22. Prapiestis J. *Pareiginių nusikaltimų subjekto sąvoka asmens neliečiamybės konstitucinių garantijų šviesoje*// Teisė Nr. 21;
23. Randakevičienė I. *Kasacinio teismo jurisprudencija. Baudžiamoji teisė 1995 – 2005*. Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2006;
24. Sakalauskas G. et al. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius, 2011;
25. Transparency International organization. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.de/Was_ist_Korruption.45.0.html>.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 gegužės 6 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“;
2. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 sausio 4d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga, išvadų 26 punktas;
3. Remiantis Lietuvos Aukščiausio Teismo teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento „ Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ (baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 str.) tyrimu, iš viso pagal BK 228 str. per 2008 m. – 2010 m. I pusmetį nuteista asmenų: už BK 228 str. 1 d. – 40; už BK 228 str. 2 d. – 54. Vilnius, 2011 vasario 11 d. (dokumentas pdf. formatu);
4. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 265/2007, Vilnius;
5. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 89/2009., Vilnius;
6. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 521/2004, Vilnius;
7. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 346/2008, Vilnius;
8. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 153/2005, Vilnius;
9. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 108/2009, Vilnius;
10. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 7 – 2/2007, Vilnius;
11. Lietuvos Aukščiausio Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 484/2008, Vilnius;

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 421/2008, Vilnius;

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 342/2008, Vilnius;

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 660/2007, Vilnius;

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K – 238/2007, Vilnius.